

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Ústav sociální práce

Adaptace rodiny s dětmi na rozvodovou situaci z pohledu sociální práce

Bakalářská práce

Autor: Tereza Kaválková
Studijní program: Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce (SPB)
Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenká, Ph.D.

Hradec Králové, 2019

Zadání bakalářské práce

Autor:	Tereza Kaválková
Studium:	U1617
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název bakalářské práce:	Adaptace rodiny s dětmi na rozvodovou situaci z pohledu sociální práce
Název bakalářské práce AJ:	Adaptation of the family with children to the divorce situation from the point of view of social work

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá adaptací rodiny s dětmi na rozvodovou situaci z pohledu sociální práce. V teoretické části nejdříve vymezí základní pojmy jako například rodinu či manželství. Dále se zabývá rozvodem, jeho definicí a nejčastějšími příčinami rozvodu. Klade důraz na pomoc dětem a jejich rodině v předrozvodové a porozvodové situaci a představí formy pomoci státní i nestátní instituce v ČR zvláště orgány sociálně-právní ochrany dětí. V praktické části se zabývá kvalitativním výzkumem pomocí rozhovorů.

MATOUŠEK, Oldřich. Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny. Praha: Portál, 2015. ISBN 9788026209683. MATOUŠEK, Oldřich, ed. Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1242-3. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Dítě a rozvod rodičů. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3181-0.

Garantující pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.
Oponent:	Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem veškeré použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 1.4.2019

Poděkování

Chtěla bych touto cestou poděkovat paní PhDr. Daniela Květenská, Ph.D., za vedení mé bakalářské práce, odborný dohled a cenné rady.

Také bych chtěla znovu poděkovat všem, kteří byli tak ochotní a věnovali mi svůj čas při sběru dat pro výzkumnou část mé bakalářské práce. V neposlední řadě děkuji především mé rodině a přátelům za morální podporu a trpělivost.

Abstrakt

KAVÁLKOVÁ, Tereza. *Adaptace rodiny s dětmi na rozvodovou situaci z pohledu sociální práce*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové. 2019, 73 s. Bakalářská práce. Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Předkládaná bakalářská práce se věnuje tématu, který je v současné době velmi aktuální – dopad rozvodu na děti. Tato práce se konkrétně zaměřuje na adaptaci rodiny s dětmi na rozvodovou situaci z pohledu sociální práce. Teoretická část je rozdělena na čtyři hlavní kapitoly. Tyto kapitoly rozdělené na další podkapitoly objasňují pojmy, které jsou pro dané téma práce stěžejní. Následující výzkumná část zjišťuje, jaká je situace konkrétně na Trutnovsku, při práci s rodinami a dětmi při adaptaci na rozvodovou situaci dle sociálních pracovníků. Zkoumá, při jakých projevech dítěte pracovníci zvažují intervenci, jakým způsobem se sociální pracovníci podílejí na adaptaci dítěte v rozvodové situaci, jaký zájem mají rodiče o nabízenou pomoc ve prospěch dítěte a co by podle sociálních pracovníků přispělo k efektivnější podpoře a pomoci pro rodiny s dětmi v rozvodové situaci v Trutnově.

Klíčová slova: dítě, rodina, rozvod, adaptace, pomoc, podpora

Abstract

KAVÁLKOVÁ, Tereza. *Adaptation of the family with children to the divorce situation from the point of view of social work*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2019, 73 pp. Bachelor Thesis. Leader of the Bachelor Thesis: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

This bachelor thesis is devoted to theme that is currently very actual – the impact of divorce on children. Specifically, the thesis focuses on the adaptation of the family with children to the divorce situation from the point of view of social work. The theoretical part is divided into four main chapters. These chapters, which are divided into further subchapters, clarify the terms that are central to the theme. The following research part finds out what the situation in Trutnov is, when working with families and children when adapting to divorce situation according to social workers. The thesis examines the intervention of a social workers with regard to child's behavior how do they participates in the child's adaptation to the divorce situation, what are parents interests in helping the child in the divorce situation and what would effectively contribute to support families with children facing divorce situation in Trutnov.

Keywords: child, family, divorce, adaptation, help, support

Obsah

Úvod	10
1 Vymezení základních pojmů	13
2 Rozvod	16
2.1 Nejčastější příčiny rozvodu	17
2.2 Posuzování rodičovských kompetencí a formy péče o dítě	19
3 Dítě v rozvodové situaci	22
3.1 Role rodičů při adaptaci dětí na předrozvodovou a porozvodovou situaci	24
4 Sociální práce s rodinou	26
4.1 Orgán sociálně – právní ochrany dětí (OSPOD)	27
4.2 Rodinná mediace	31
4.3 Poradny	32
4.4 Krizová centra pro děti a mládež	34
4.5 Sociální služby	35
5 Shrnutí teoretické části	38
6 Výzkumné šetření	39
6.1 Volba výzkumné strategie	39
6.2 Stanovení hlavního cíle a dílčích cílů výzkumu	40
6.3 Výběr výzkumného souboru	42
6.4 Technika sběru dat	44
6.5 Výzkumné prostředí	45
6.6 Průběh výzkumného šetření	47
6.7 Zpracování dat	48
7 Interpretace dat získaných výzkumem	49
7.1 Dílčí cíl 1: Při jakých projevech, vyskytujících se u dětí na rozvodovou situaci, pracovníci zvažují intervenci ve prospěch dítěte?	49
7.2 Dílčí cíl 2: Jakým způsobem se pracovníci podílejí na adaptaci dítěte v rozvodové situaci a jak ji lze dle nich zlepšit	51

7.3	Dílčí cíl 3: Jak hodnotí informantky zájem rodičů o institucionální pomoc ve prospěch dítěte a jeho adaptaci na rozvodovou situaci	54
	Faktory, které mají vliv na zájem rodičů o pomáhající organizace a služby	54
7.4	Dílčí cíl 4: Co by podle sociálních pracovníků přispělo k efektivnější podpoře a pomoci pro rodiny s dětmi v rozvodové situaci na Trutnovsku	55
8	Shrnutí praktické části a odpověď na hlavní výzkumný cíl	60
	Závěr	62
	Seznam použité literatury	64
	Seznam tabulek	67
	Seznam příloh	68

Seznam použitých zkratk a termínů

OSPOD.....orgán sociálně-právní ochrany dětí

PK.....případová konference

PPP.....pedagogicko-psychologické poradny

Sanace rodiny.....sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

SPOD.....sociálně právní ochrana dětí

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je adaptace rodiny s dětmi na rozvodovou situaci z pohledu sociální práce. Jeden z hlavních důvodů, proč jsem si toto téma vybrala je proto, že problematika rozvodů je velice aktuální a týká se celé řady lidí. V předchozích letech, byl rozvod něco neobvyklého, ale v dnešní době tomu už tak bohužel není, ba naopak, počet rozvodů stále roste. Dalším důvodem je, že pocházím z rodiny, kde se rodiče rozvedli. Díky těmto zkušenostem mám s tématem hodně společného a můžu říci, že je tahle situace velice náročná, ovlivnila mě do budoucna, změnila mé chování, mé názory a postoje vůči ostatním lidem. Z čehož vyplývá, že rozvod ovlivní nejen rodiče, ale i jejich děti na celý život. Lze říci, že rozvod je sám o sobě pro rodinu těžký, ale míra dopadu na dítě závisí především na rodičích a jejich chování. Proto je důležité, aby rozvádějící se páry věděly, čemu by se měly vyvarovat, jak spolu správně komunikovat a že se nemusí bát, říct si o pomoc.

Většina dětí považuje matku a otce za nejdůležitější osoby v jeho životě, za zdroj jistoty, stability či bezpečí, proto je pro něho jakýkoliv typ konfliktu hrozbou. Dítě je každým konfliktem rodičů ovlivňován. Prostřednictvím mé bakalářské práce nechci rodiče vést k tomu, aby se nerozvedli. Oni sami vědí, proč již v manželství nechtějí setrvat. Mnoho lidí nahlíží na rozvod jako na špatnou věc. Myslí si, že je pro dítě ideální, když vyrůstá s oběma rodiči v úplné rodině, ale bohužel ne vždy tomu tak je. Jsou manželství, pro které je rozvod osvobozením od různých hádek a nedorozumění, které vedly k rozpadu vztahu, a i přesto s novými partnery mohou vytvořit kompaktní a silné zázemí plné lásky, které dítě spíše upřednostní. Ale je potřeba si veškeré následky rozvodu uvědomit a snažit se o to, aby rozvod probíhal co nejklidněji, protože čím dříve bude manželský konflikt u konce, tím menší bude poškození na dětech. A proto, se chci v bakalářské práci zaměřit na to, jak mohou sami rodiče být nápomocní při adaptaci dětí na předrozvodovou a rozvodovou situaci a zároveň na to, jaké pomáhající organizace či služby mohou využít.

Tato práce je rozdělena do osmi hlavních kapitol, které se dále dělí na podkapitoly. Teoretická část práce je teoretický základ pro následující výzkumné šetření. V první kapitole, která má název Vymezení základních pojmů, objasním pojmy,

kteře jsou pro dané téma bakalářské práce stěžejní. Stručně charakterizují pojem adaptace, dítě a ohrožené dítě, rodinu, dysfunkční rodinu a manželství. Po této kapitole následuje druhá kapitola, která na ni navazuje a nese název Rozvod. Zde rozvod charakterizují pomocí definic od vybraných autorů a také zmíním jeho nejčastější příčiny. O následné péči dítěte rozhoduje soud na základě posouzení rodičovských kompetencí, proto jsem se v této kapitole také zaměřila na zmíněné posuzování a zároveň na formy péče o dítě.

Ve třetí kapitole s názvem Dítě v rozvodové situaci, jsem se zabývala rolemi, které může mít dítě v průběhu i po rozvodu a jak ho to může ovlivnit po psychické a fyzické stránce. Na závěr třetí kapitoly zmíním jedny z nejdůležitějších pravidel pro rodiče k minimalizování dopadu rozvodu na dítě. Čtvrtá kapitola nese název Sociální práce s rodinou, kde nejdříve vymezím sociálně-právní ochranu dětí, což je pro dané téma práce velmi důležité, protože dle zákona č.359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, se jedná o soubor činností, které zajišťují právo na příznivou výchovu, vývoj, ochranu zájmů a jmění dítěte. Posléze se zaměřím na pomáhající organizace či služby, které můžou rodiče s dětmi využít v jejich tíživé situaci. Konkrétně definuji orgán sociálně-právní ochrany dětí, rodinnou mediaci, manželské a rodinné poradny, výchovného poradce školy, pedagogicko-psychologické poradny, občanské poradny, krizová centra pro děti a mládež, krizovou pomoc a na závěr sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. V páté kapitole shrnu teoretickou část.

Šestou kapitolou začíná metodická část bakalářské práce navazující na teoretickou část, ve které byly vymezené klíčové pojmy k výzkumnému šetření. V této kapitole s názvem Výzkumné šetření charakterizují zvolenou výzkumnou strategii, stanovím hlavní cíl a dílčí cíle výzkumu, charakterizují výzkumný soubor a výzkumné prostředí, definuji techniku sběru dat, popíši průběh výzkumného šetření a způsob zpracování dat.

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jaká je situace při práci s rodinami a dětmi při adaptaci na rozvodovou situaci dle sociálních pracovníků na Trutnovsku. V práci použiji kvalitativní výzkumnou strategii. Tuto strategii považuji za nejvhodnější pro můj výzkum, protože se budu snažit zachytit jedinečné zkušenosti sociálních pracovníků a porozumění lidem v obtížných situacích. Metodou sběru dat jsem zvolila

polostrukturované rozhovory, díky nimž budu zkoumat při jakých projevech dítěte pracovníce zvažují intervenci, jakým způsobem se sociální pracovníce podílejí na adaptaci dítěte v rozvodové situaci, jaký zájem mají rodiče o nabízenou pomoc ve prospěch dítěte a co by podle sociálních pracovníků přispělo k efektivnější podpoře a pomoci pro rodiny s dětmi v rozvodové situaci na Trutnovsku.

V sedmé kapitole s názvem Interpretace dat získaných výzkumem objasním data, které jsem zjistila od Informantek. Jejich odpovědi jsou zdrojem pro odpovědi na stanovené dílčí cíle práce, které posléze zodpoví hlavní cíl práce. V poslední kapitole shrnu praktickou část bakalářské práce a zároveň se pokusím zodpovědět na hlavní výzkumný cíl.

1 Vymezení základních pojmů

Pro následující čtení mé bakalářské práce nejdříve vymezím základní pojmy, které se pojí k danému tématu. Konkrétně popíši pojmy jako dítě a ohrožené dítě, včetně rozdílu mezi nimi. Dále v této kapitole zmiňuji pojem adaptace, rodina, manželství a dysfunkční rodina.

Vzhledem k danému tématu práce je stěžejní nejprve definovat pojem **adaptace**. Adaptace (z latinského *adaptio*, jinými slovy přizpůsobení) je výsledek procesu a samotný proces ve změnách chování, struktury společenské skupiny, sociální organizace či v kultuře. Tento proces přispívá k přežití, k fungování a uchování rovnováhy se sociálním a přírodním prostředím. (Petrušek a kol, 1996) Podobně charakterizuje pojem adaptace Palán (2016) a to jako proces, při kterém se člověk přizpůsobuje nestálému okolnímu světu (př. sociální situace). Do adaptačního procesu patří i snaha, kterou jedinec vynakládá při přizpůsobování a vyrovnáváním se okolí. Změna člověka, jeho chování a vnímání závisí na vlivu okolního prostředí, kterého se snaží stát součástí. Adaptace je nezbytnou součástí socializace.

Dle Matouška a Pazlarové (2016) lze podle platného českého práva **dítě** charakterizovat jako nezletilou osobu, dokud nedosáhne věku 18 let, kdy se stane zletilým. Pojem **ohrožené dítě** lze vysvětlit jako dítě dle stejné definice výše, s tím rozdílem, že naplňování jeho základních potřeb je v ohrožení anebo nejsou naplněny vůbec. Jedná se například o případy, kdy je dítě vystavené nevhodnému zacházení, v případě, kdy dítě vyrůstá mimo vlastní rodinu či v jiném deprivujícím prostředí anebo dítě, které má poruchy chování.

Za základní jednotku naší společnosti je považována **rodina**, a proto je důležité zmínit se o tom co je rodina a jaký má význam pro člověka. Rodinu lze charakterizovat jako primární společenskou skupinu, která začíná soužitím zpravidla dvou lidí se záměrem založení rodiny a výchovy dětí. Rodinu lze také označit jako jedinečnou a nenahraditelnou instituci jak pro dítě, tak pro dospělého člověka. Dítě bez rodičů či jiných dospělých pečovatелů nezíská základní pocit jistoty, není schopný si osvojit základní schopnosti, dovednosti, názory, postoje a podobně. I pro dospělého člověka je rodina nepostradatelná, protože mít stálého partnera a děti jsou společensky nastavené

hodnoty. Rodina jako celek prochází různými vývojovými stadii, úplně první stádium představuje seznámení partnerů a obvykle končí smrtí jednoho z partnerů. Některé přechody mezi fázemi jsou náročné, jako například narození prvního dítěte, odchod posledního dítěte, kde případně může nastat i syndrom opuštěného hnízda či náprava rodiny po rozvodu. (Matoušek, 2008)

Mezi podstatné funkce rodiny, ve které vyrůstají děti, je zajištění všech jejich potřeb. V současné době má rodina ve společnosti několik základních funkcí. Čtyři základní funkce rodiny dobře popsala a vysvětlila Špaňhelová (2010). První funkce se nazývá biologicko – reprodukční a znamená to, že rodiče mají funkci plodit děti. Pokud rodině z nejrůznějších důvodů nelze rodit děti, mluvíme o poruše biologicko – reprodukční funkce. Následující funkce je pojmenovaná jako ekonomicko – zabezpečovací a znamená to, že se rodina stará o ekonomické zabezpečení a zabezpečení potřebných podmínek života dětí. Pro další zdravý růst dítěte z hlediska psychického, by tato funkce nikdy neměla převyšovat nebo zastiňovat míru další funkce – emocionální. Emocionální funkce je velmi důležitá, protože se zde jedná o emoční zabezpečení dítěte, tedy o sdílení a pomáhání vyjadřování pocitů, zahrnování láskou a podobně. Jakákoliv porucha emocionality v rodině má velmi negativní dopad na vývoj dítěte jak v oblasti sociální, tak tělesné i duševní. Poslední funkce se nazývá socializačně výchovná, která se zabývá přípravou nové generace v rodině pro vlastní fungování, tedy konkrétně výchova dítěte k tomu, aby si bylo jisté v prostředí, kde se pohybuje a také aby zvládalo fungování mezi jinými dětmi či dospělými. V případě, kdy rodina nespĺňuje některé nebo případně všechny vyjmenované základní funkce rodiny, jedná se o **dysfunkční rodinu**. Macková (2014) ve své knize uvádí, že dysfunkční rodina je taková rodina, ve které se vyskytují problémy natolik vážné, že narušují vývoj dítěte a zároveň i rodinu jako celek. Nejčastější projevy dysfunkce rodiny se vyskytují především v rodinné komunikaci, interakci a v řešení konfliktních situací v rodině.

Jako další pojem, který je vhodné v této práci zmínit, je **manželství**. Dle zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku, lze manželství charakterizovat jako trvalý svazek, který vznikl mezi mužem a ženou daným způsobem, který stanovuje tento zákon. Osoba oprávněná k oddávání a uzavírání manželství, položí snoubencům otázku, zda spolu chtějí vstoupit do manželství a pokud odpověď obou snoubenců je kladná, vzniká manželství. V daném zákoně se dále uvádí, že manželé si jsou rovni, tedy mají stejná

práva a povinnosti. Mezi takové povinnosti patří například povinnost žít spolu, vzájemně se podporovat a respektovat, vytvářet zdravé rodinné prostředí a případně pečovat o děti společnými silami. Pro ještě lepší představu a pochopení uvádím přirovnání od Matouška (2005), který manželství popisuje jako pole, na kterém má dojít k vyléčení raných traumat a zároveň se v něm promítají obrané reakce, jež si lidé vytvořili na daná traumata.

První kapitola se zabývala základními pojmy pro dané téma bakalářské práce, tedy adaptace, dítě, ohrožené dítě, rodina, dysfunkční rodina a manželství. Pro tuto práci je důležité pojmy objasnit, protože jsou v souladu se zaměřením předkládané práce. Stejně jako bylo pro práci stěžejní vymezit vyjmenované pojmy k tématu, je důležité zmínit i pojem rozvod, kterému se bude věnovat následující kapitola. Ta nás seznámí s definicemi rozvodu, nejčastějšími příčinami rozvodu a faktory, na které se bere zřetel při posuzování rodičovských kompetencí. Na závěr kapitoly zazní i formy péče o dítě.

2 Rozvod

V následující kapitole se zaměřím na pojem rozvod, jeho vybrané definice a nejčastější příčiny rozvodu, protože považuji za důležité se bakalářské práci tímto také zabývat a objasnit všechny aspekty rozvodu. Ve společnosti již rozvod není brán jako nic neobvyklého, protože počty rodin, které se rozvádějí jsou vysoké.

Dle definice od Matouška, Pazlarové (2016, s.15) je rozvod „... právní, respektive faktické ukončení soužití dospělých partnerů, které znamená rozpad rodiny. Klade před dospělé i děti nárok vyrovnat se s řadou stresorů, což je dlouhodobý proces. U určité části dospělých dostává rozvod/rozchod podobu destruktivní „války“, do níž jsou vztahovány všechny subjekty, s nimiž rozcházející se dospělí přicházejí do styku. V těchto případech se stává polem střetu také způsob další péče o děti.“

V současné době se lidé rozvádí často, ale i přes to všechno se jedná o jednu z nejnáročnějších životních situací. Matoušek (2005) popisuje rozvod jako absolutní zánik či poškození všech spojení, které mezi mužem a ženou kdy vznikly. To je příčinou rozvodového utrpení, kdy je nejvíce frustrováno dítě rozvádějících se rodičů, protože v mnoha případech se stává předmětem jejich souboje. Podle Matouška a kol. (2015) je rozvod určitým způsobem náročnější situace než úmrtí partnera, protože partner po rozvodu nezmizí a může pro někoho být i živou připomínkou osudového fiaska. Přehnaný fyzický odpor k bývalému partnerovi může vést k neovladatelnému vzteku, pomstě, pokusům o sebevraždu, dokonané sebevraždě až po vraždu. V případě, kdy se rodiče nejsou schopni mimosoudně domluvit v čí péči dítě bude, musí být do situace zapojen soud, který má objektivně posoudit zájem dítěte a následně upravit styk rodičů s dítětem. (Matoušek, 2005)

Dle zákona č.89/2012 Sb. občanského zákoníku, o rozvodu manželství rozhoduje soud. Ten také zjišťuje, zda je soužití manželů trvale rozvráceno, příčiny rozvratu manželství a zda jejich rozvrat nelze ještě napravit či manželství obnovit. Soud také rozhoduje o tom, jak budou následně rodiče o dítě pečovat, tak aby to bylo v zájmu dítěte. Může se stát, že soud schválí dohodu, na které se společně domluvily rodiče dítěte, pokud vyhodnotí že domluvená forma péče o dítě není v souladu se zájmem dítěte. Pracovníci, kteří s lidmi v rozvodu komunikují, to nemají lehké a jsou vtahováni do jejich konfrontací, přičemž každý z bývalých partnerů se snaží, aby pracovník stál na

jeho straně a zastával zrovna jeho názory. Tento typ rozvádějících se partnerů stojí na podobném „bitevním poli“ dlouhodobě, kdežto pracovníci jen dočasně. (Matoušek a kol., 2015)

V knize Matoušek a kol. (2015) velmi dobře zmínil tři tipy, díky kterým by rozvádějící se lidé nemuseli mít destruktivní sklony. Dle autora se má klást důraz na to, aby byl postup všech zainteresovaných stran soustředěn na možnosti dohody. Dále by měly být v popředí potřeby dítěte či dětí, protože v období rozvodu se jedná o nejzranitelnější účastníky. Pro minimalizování destruktivních sklonů je také vhodné věnovat individuální podporu při zpracování rozvodové situace i dospělým, kteří to potřebují. Podobně Teyber (2007) ve své knize popisuje dvě zásady, kterými by se rodiče měli řídit v rozvodové situaci a zároveň při rozhodování o úpravě styku s dítětem. Zaprvé zajištění kontaktu a vztahu mezi dítětem a oběma rodiči a zadruhé ochránit dítě před manželskými konflikty, protože to na něj může mít velký vliv. Dále se ztotožňuji s autorovým názorem, že i přes těžkou rozvodovou situaci, by rodiče neměli zapomínat, že primárním cílem je spokojenost dítěte.

2.1 Nejčastější příčiny rozvodu

Důvodů, proč od sebe lidé odcházejí, může být hodně. Špaňhelová (2010) velmi přehledně popsala nejčastější příčiny, se kterými se setkává v poradně dětského psychologa. První příčinou můžou být časté **hádky, spory**. Rodiče se od sebe vzdálili, už nemůžou najít společnou řeč či na čemkoliv se společně dohodnout, netěší se na sebe, nejeví už zájem o toho druhého, netráví spolu volný čas či společnou dovolenou. To vše se může projevit ve vzájemném sporu, kdy na sebe rodiče křičí, obviňují se. Takový konflikt může přerůst i do takového stavu, kdy rodič bezdůvodně křičí i na dítě, což u něho způsobuje nejistotu, strach, pocity úzkosti, vztek, pláč a podobně. Po čase to vše vyústí do fáze, kdy už jsou rodiče na sebe tak alergičtí, že se rozhodnou od sebe odejít. Pokud dítě bylo svědkem hádky nebo ji jen zpovzdálí slyšelo, je důležité, aby bylo vždy informováno, o tom, co se stalo nebo co se děje. Je důležité, aby dítě vědělo, že rodiče konflikt vyřešili na základě nějakého společného kompromisu nebo jeden z nich ustoupil, protože uznal názor druhého za vhodnější. Díky tomu se dítě učí, že v životě jsou i chvíle, kdy se něco nedaří nebo kdy mají lidé rozdílné názory.

Další příčinou rozvodu může být **týrání**, a to jak fyzické, psychické, sexuální týrání či zanedbávání. Týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte je takové jednání, které může vykonávat rodič, vychovatel nebo jinak zainteresovaná osoba vůči dítěti. Týrání jakéhokoliv charakteru je nenáhodné, vědomé ale i nevědomé, je ve společnosti nepřijatelné či odmítané, ale lze mu předcházet. Zároveň u týraného dítěte může být poškozen duševní, tělesný i společenský stav a vývoj dítěte. V některých případech může dojít k ohrožení života dítěte. (Dunovský a kol., 1995 in Matoušek, 2017). Po každém typu násilí jsou následky na dítěti obrovské a většinou na celý život. Míra následků na dětech záleží nejvíce na věku dítěte, míře použitého násilí a na tom, jak je dítě schopný se vyrovnat se stresem. Následky na dětech jsou buď krátkodobé, které mohou nastat okamžitě po ataku nebo v určitých chvílích. Do těchto následků můžeme zařadit například bolest, smutek, vztek, strach nebo úzkost. Anebo dlouhodobé následky, které mohou být velmi závažné, to znamená, že pokud se neodstraní pomocí odborníků, je možné přetrvávání na celý život. Do těchto následků můžeme zařadit například obranné reakce, poruchy příjmu potravy, snížené sebevědomí, deprese, posttraumatická stresová porucha, poruchy spánku, poruchy komunikace, sebevražedné chování nebo sebepoškozování. (Kalibová, Kaliba, 2014) Pokud se v rodině nějaký druh týrání odehrává, nemělo by se na nic čekat a reagovat okamžitě, což je v mnoha případech obtížné, protože rodič má strach, z toho, co se bude následovat. (Špaňhelová, 2010)

Poslední nejčastější příčinou, kterou zde zmíním, může být **nevěra**. Pokud je jeden z rodičů tomu druhému nevěrný, poruší to mezi nimi důvěru, kterou si za tu dobu, co jsou spolu, vybudovali. Druhý rodič z takového zjištění bývá většinou, smutný, rozčarovaný, cítí buď stesk nebo vztek na partnera, a to vše se odráží i na jejich dítě, které vnímá vnitřní napětí, neklid a má pocit nejistoty. (Špaňhelová, 2010)

V případě, že se rodiče rozhodnout rozvést se a mají spolu děti, čeká je rozhodnutí o úpravě styku dítěte, k čemuž je potřeba posouzení rodičovských kompetencí zkušeným pracovníkem. Tímto tématem se následující podkapitola zabývá, protože posuzování, zda rodina funguje je velmi náročné a pracovníci, kteří se na tom podílejí, by měli mít dovednosti získané z praxe, protože jejich posudek je velmi důležitý pro

budoucnosti rodiny. Jelikož o rozvodu a úpravě styku dítěte s rodiči rozhoduje soud, následující podkapitola charakterizuje i formy péče o dítě.

2.2 Posuzování rodičovských kompetencí a formy péče o dítě

V případě, kdy mají rozvádějící se rodiče děti, čeká je rozhodnutí o úpravě styku dítěte s rodičem. O následné péči dítěte rozhoduje soud na základě posouzení rodičovských kompetencí. Jak ve své knize uvádí Matoušek (2008) k posuzování, zda rodina funguje je potřeba dlouhodobý kontakt přímo s rodinou, také čas a dovednosti pracovníka, získané tréninkem a zkušenostmi.

K hodnocení rodičovských kompetencí může být nápomocné pokládání otázek. Otázky typu „Jak vnímalo a hodnotilo dítě společné aktivity s rodiči v době před rozvodem? Jak to vnímal a hodnotil rodič?“ jsou otázky, díky nim chce pracovník zjistit angažovanost rodičů na výchově dítěte. Tento typ otázek se nedoporučuje brát na velkou váhu, protože odpovědi mohou být ovlivněny aktuální situací. Užitečné mohou být i otázky, které zjistí, jaká změna dítě čeká a jestli rodič ví, jaký k tomu má dítě postoj, což mohou být otázky typu „Jaký je momentální denní a týdenní režim dítěte? Jak si rodič myslí, že dítě plánované změny hodnotí a jak se k nim staví?“ Pracovník si může ověřit i ochotu rodičů ke vzájemné spolupráci otázkami typu „Jak je rodič schopen komunikovat s druhým rodičem? Jakým způsobem je v současnosti organizován kontakt mezi rodiči a mezi dítětem a druhým rodičem? Jsou s tím všichni spokojeni?“ V některých případech mohou být otázky přínosné i při hodnocení rizik, například „Je dítě programováno jedním rodičem proti druhému a pokud ano, jak to probíhá a jaký vliv to má na jeho chování? Má dítě v souvislosti s rozvodovou situací psychické či jiné poruchy zdraví a jak na ně reagují rodiče?“ (Matoušek a kol., 2015)

Jak jsem již zmínila, o následné péči dítěte rozhoduje soud. Dítě může být svěřeno do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče nebo do společné péče. Dle zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku soud rozhoduje především tak, aby dané rozhodnutí bylo v zájmu dítěte. Soud lpí na tom, že dítě má právo na péči obou rodičů a zároveň na udržování pravidelného kontaktu s oběma. Rovněž při rozhodování přihlíží na osobnost dítěte, na výchovné prostředky rodičů a prostředí, ve kterém by dítě bylo vychovááno. Dále soud bere v úvahu, jaký vztah má dítě ke každému z rodičů, sourozenců či

prarodičů a zároveň bere zřetel na to, u kterého rodiče by dítě mělo lepší předpoklady k citovému, rozumovému, zdravému a úspěšnému vývoji.

V případě, kdy je **dítě svěřeno do výchovy jednoho z rodičů**, se dítě většinou setkává s druhým rodičem v soudem určeném čase (například 1x za 14 dní o víkendu). Tato forma péče o dítě je v praxi nejčastějším řešením a dle statistik je víc případů, kdy je dítě svěřeno do péče matky. S rozhodnutím soudu se ale druhému rodiči neomezují rodičovská práva či povinnosti, takže stále má právo se podílet na výchově dítěte, právo spolurozhodovat o podstatných věcech týkajících se dítěte a nadále zůstává zákonným zástupcem dítěte. (Novák, Průchová, 2007) Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník uvádí, že dítě má právo se pravidelně stýkat s druhým rodičem, stejně jako tento rodič má právo na pravidelný styk se svým dítětem. Soud může styk mezi rodičem a dítětem omezit či úplně zakázat, dále může určit i místo, kde má k setkávání dojít anebo osoby, které se smějí či nesmějí styku zúčastnit. Rodič, který má dítě ve své péči, má podle legislativy povinnost umožnit styk dítěte s druhým rodičem a na dané setkání dítě připravit. U daného typu péče o dítě, je velmi důležité, aby výchova obou rodičů byla sjednocená, protože jinak se dítě může cítit zmatený. Z toho důvodu je potřeba, aby spolu rodiče byli schopni komunikovat a domluvit se na možném kompromisu. (Špaňhelová, 2010)

Při **střídavé péči** se rodiče střídají ve výchově o dítě, tudíž dítě má dva domovy, což u něho může vyvolávat zmatek, a proto i zde je velmi důležitá schopnost vzájemné komunikace rodičů. Komunikace ale není jediný faktor, na kterém záleží. U střídavé péče je brána v potaz i vzdálenost jejich bydlišť, protože je nutné, aby dítě navštěvovalo stále stejnou školu, mimoškolní aktivity, měl stejné kamarády a podobně. Výhodou střídavé péče je, že dítě má možnost žít u obou rodičů a není tedy připraven o jednoho z rodičů a život s ním. Dítě vnímá vlastnosti, dovednosti, znalosti, přístupy k životním situacím, řešení problémů obou rodičů. Zároveň tato forma péče má i výhodu pro rodiče, protože získává víc volného času ve dnech, kdy je dítě u druhého rodiče. Na druhou stranu začátky této formy péče jsou velmi náročné a může se zde objevit nepřizpůsobivost, zmatek či únava z přejíždění ze strany dítěte. (Špaňhelová, 2010)

Společná péče nastává v případě, kdy rodiče po rozvodu zůstali společně žít v jednom domě či bytě, a i nadále zachovali určitý model společného hospodaření,

alespoň ve vztahu k nezletilým dětem. Tato forma péče není v praxi příliš obvyklá. (Novák, Průchová, 2007)

V této kapitole jsem objasnila pojem rozvod, který je pro bakalářskou práci velmi stěžejní. Zazněly některé jeho vybrané definice či charakteristiky dle různých autorů či dané legislativy, dále byly vymezeny příčiny rozvodu, které jsou dle Špaňhelové nejčastější a také se tato kapitola věnovala způsobům, jakými může být posuzováno, jestli rodina funguje. Z této kapitoly je zjevné, že o rozvodu a následné péči o dítě rozhoduje soud, který může dítě svěřit do péče jednoho z rodičů, do střídané anebo do společné péče, na které se tato kapitola také zaměřila a stručně je definovala. Následující kapitola se zaměří na dítě v rozvodové situaci a zároveň i na to, jak sami rodiče mohou pomoci při adaptaci dítěte na předrozvodovou a rozvodovou situaci.

3 Dítě v rozvodové situaci

Ve třetí kapitole teoretické části se zaměřím na děti, které se ocitly či ocitnou v rozvodové situaci. Zmíním, jaké postavení může mít dítě v průběhu rozvodu a po rozvodu a jak ho to může ovlivnit po psychické a fyzické stránce. Tuto kapitolu ukončím podkapitolou, která se zaměří na to, jak mohou sami rodiče být nápomocní při adaptaci dětí na předrozvodovou a rozvodovou situaci, protože jak ve své knize uvádí Smith (2004), čím dříve bude manželský konflikt u konce, tím menší bude poškození na dětech.

Míra dopadu rozvodu na dítě závisí na mnoha faktorech, a to například na jeho věku, zda má sourozence, prarodiče či jiné příbuzné a jak moc intenzivní byl konflikt mezi rodiči. (Giddens, 2013) Matějček a Dytrych (2002) tvrdí, že neexistuje žádný věk, u kterého by bylo možné říci, že by dítě rodinnými konflikty, rozvratem a rozvodem, netrpělo. Dopad a následky na dítěti sice závisí na věku dítěte, ale jedná se o to, že dítě v určitých obdobích vývoje své osobnosti má jiné reakce.

Matoušek a kol. (2005) ve své knize přehledně popisuje jaké role může mít dítě v průběhu rozvodu a po rozvodu. První varianta je nejlepší možností pro rozvádějící se rodiče a jejich dítěte. Ta probíhá tak, že dítěti je umožněn **pravidelný kontakt s oběma rodiči**. Zároveň ho rodiče **nevtahují do jejich konfliktů a traumat**, rodič nepomlouvá před dítětem druhého rodiče a nesnaží se o získání dítěte na svoji stranu za každou cenu. Další z možností, která může nastat je, že jeden z rodičů dítě využívá jako **nástroj pomsty**. To znamená že, dítě je proti druhému rodiči neustále popuzováno, může to dojít až do takového extrému, kdy je dítěti vyhrožováno například tím, že pokud si od druhého rodiče něco vezme nebo s ním někam půjde, bude potrestáno. Z toho vyplývá, že dítěti nemusí být umožňován ani pravidelný kontakt s druhým rodičem a pokud ke kontaktu přece jen dojde, může toho zavrhuje rodič využít a obvinít druhého rodiče z nevhodného zacházení s dítětem. Takové postavení dítěte se dle autora označuje jako syndrom odvrženého rodiče. V jiném případě, kdy jeden z rodičů, který není schopný se s rozvodem smířit, může dítě využívat jako **záminku ke kontaktu** s druhým rodičem. Dále může mít dítě roli **prostředníka**, a to v případě, kdy spolu bývalý manželé nekomunikují, tudíž si posílají své sdělení přes něj. Tato role je pro dítě nepříjemná, ale může si na ni postupem času zvyknout, a dokonce ji i začít využívat ve svůj prospěch.

Dítě se může stát i **náhradním partnerem**, což znamená, že rodič, se kterým dítě žije, mu svěřuje své tajemství, problémy či stesky a může s ním rozebírat i vážná rozhodnutí rodiče. Poslední varianta postavení dítěte v průběhu rozvodu a po rozvodu dle autora může nastat v případě, kdy rodiče řeší jen své problémy, přestávají se o dítě zajímat a tím pádem je dítě **zanedbáváno**. Případné problémy dítěte pak musí řešit orgány státu či další organizace, které se orientují na deprivované děti.

Většina dětí považuje matku a otce za nejdůležitější osoby v jeho životě, za zdroj jistoty, stability či bezpečí, proto je pro něho jakýkoliv typ konfliktu hrozbou. Dítě je každým konfliktem rodičů ovlivňován a vyvolává u něho strach, úzkost, frustraci a stres. Dítě na tyto konflikty většinou reaguje smutkem, poruchami spánku či soustředění, agresivním chováním, může se objevit pocity viny za rozvod, zhoršení chování ale i prospěchu ve škole či různé psychosomatické obtíže. Starší děti se často s rozvodem snaží vyrovnat požíváním nějaké drogy, alkoholu a může dojít i k sebepoškozování či delikventnímu chování. (Matoušek a kol., 2015) Dospělí lidé, kteří zažili rozvod rodičů v dětství, tím mohou být poznamenáni i v dospělosti a to tak, že mohou mít zásadně horší ukazatele psychologického a společenského fungování. (Amato, 1994, Wallerstein, 1997 in Matoušek a kol., 2005) Matoušek a kol. (2015) velmi zajímavě popisuje dvě strategie chování, ke kterým se většinou děti uchylují při řešení stresujících situacích. První strategii nazývá strategií přežití, kdy se dítě snaží ztotožnit s postoji a názory s lépe dostupným rodičem a doufá, že si tím pojistí jeho náklonost, protože soud většinou jedná o svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů. Další strategií, kterou využívají spíše starší děti, je zabývat se jinými záležitostmi, nemyslet na to, stáhnout se do sebe a čekat, až se to vyřeší. (Matoušek a kol., 2015)

Matoušek a kol. (2015) ve své knize zmiňuje výzkumné studie, které shrnuli autoři Emery, Otto a O'Donohue (2005). Zmiňovaní autoři došli z výzkumu k závěru, že rodičovský konflikt je pro děti nejméně škodlivý v případě, kdy spory mezi rodiči nejsou časté a v nejlepším případě jsou udrženy mezi rodiči, což znamená že děti do sporů nejsou vtaženy jako svědci, jako oběti či prostředníci. Rodičovský konflikt nemusí mít na dítě tak velký vliv, pokud není doprovázen silnými emocemi a násilím a je rychle a v klidu vyřešen.

3.1 Role rodičů při adaptaci dětí na předrozvodovou a porozvodovou situaci

Jak už bylo zmíněno v druhé kapitole, rozvod je jedna z nejnáročnějších životních situací pro všechny zúčastněné. Ať si to rozvádějící se rodiče uvědomují či ne, oni na to, v jak velké míře bude dítě rozvodem ovlivněno, mají obrovský vliv. V této kapitole zazní různá doporučení pro rodiče, aby jejich chování během a po rozvodu mělo co nejmenší dopad na dítě.

Jedním z nejdůležitějších pravidel k minimalizování dopadu rozvodu na dítě, je otevřená a pravdivá komunikace. Většina dětí už tuší, že něco není v pořádku, ale i přesto je potřeba, aby dítě bylo obeznámeno se situací a vědělo co se děje a co se bude dít. A stejně důležité je, aby dítě nabylo pocitu, že se může kdykoliv bez obav obou rodičů zeptat na to, co ho zajímá, co se mu honí hlavou. Rodiče by hlavně nikdy neměli obviňovat dítě z rozvodu, tedy shazovat na něj vinu, protože dítě poté má pocity viny, neschopnosti či provinění. Také sledování projevů, chování a reakcí dítěte je velmi podstatné, protože i zvýšený vzdor může znamenat, že ho něco trápí nebo něčemu nerozumí. Na takové chování by rodič měl ideálně reagovat vysvětlením či okomentováním dané situací namísto kritiky či použití fyzické síly. Jak je jistě zřejmé, nejvíce rodině a dítěti či dětem pomůže čas. Čas na to, aby si všichni členové rodiny zvykly na novou situaci. Pokud rodič před dítětem vyjádří, že je ze situace také smutný, u dítěte může vzniknout pocit, že není na vše sám, že to má někdo podobně, a to mu může pomoci lépe nést situaci a lépe se s ní vyrovnat. Mnohdy je pro jednoho z rodičů situace natolik náročná, že brání dítěti vidat druhého rodiče či přenáší svůj vztek, za to, co udělal, na dítě. Takové chování je velmi špatné, protože tím ubližuje celkovému vztahu mezi ním samotným a dítětem a mezi dítětem a druhým rodičem. Dítě je křehká a zranitelná bytost a v takové situaci je jeho chování ještě víc intenzivnější, proto je potřeba podpora a opora ze strany rodičů. Ani shazování jednoho rodiče druhým, dítěti v takové situaci neprospívá, naopak to pro něj může být ještě víc náročné, a proto je vhodné, aby se rodiče drželi jednotného přístupu a dbali na to, aby dítě u obou rodičů mělo stejná pravidla. Proto, aby toto poslední pravidlo fungovalo, je nutné, aby si rodiče byli schopni předávat důležité informace o dítěti. (Špaňhelová, 2010)

Smith (2004) ve své knize, kromě již zmíněných rad, dále doporučuje nebránit dítěti v kontaktu s druhým rodičem. I zde autor zmiňuje, jak je důležité, aby se rodiče snažili mít mezi sebou dobrý vztah po rozvodu a pokud to opravdu nejde, je vhodné, aby se o to alespoň pokusili v přítomnosti dětí. Některé děti hledají pomoc při překonávání nepříjemného životního období u dalších členů rodiny, protože ti nejsou tolik citově zainteresovaní. V případě, že jednoho z rodičů rozvod ovlivní natolik, že jeho rozčílení si bude vyvíjet na dítěti a nebude se k němu chovat, tak jako za normálních okolností, je vhodné, aby dítě vědělo, že se rodič nezlobí na něj a že někdy i rodič potřebuje jistou míru porozumění. Autor ve své knize zdůrazňuje názor, že rozsah škody na dítěti závisí na délce trvání manželského konfliktu, tedy čím dříve manželský konflikt skončí, tím méně budou děti poškozeny.

To, jestli poskytnutá pomoc ze strany rodičů přispěla k zotavení dítěte lze dle Smitha (2004) zjistit podle některých náznaků v chování dítěte. Konkrétně se může jednat o změnu názorů či postojů dítěte, rovněž i o schopnost jinak vnímat situace. Dítě může nově získat sebevědomí, naučit se pozitivně řešit situace. Změny v chování dítěte se můžou projevit i ve škole, a to například zlepšením školního prospěchu, hledání nových přátel či návratem k aktivitám, kterých se dítě dříve vzdalo. Dokonce u dítěte může nastat i zrychlený tělesný růst, protože energie, která byla dříve vynaložena více na starosti, je opět zaměřená na růst a vývoj dítěte. Pokud ani dodržování zmíněných rad dítěti a rodičům nepomáhá, je vhodné obrátit se na různé poradenské organizace a využít jejich nabízené služby. Všechny tyto organizace či služby umožňují dětem se důvěrně svěřit s tím, co je trápí, jaké mají pocity, čeho se bojí a hovořit o dalších problémech, které je tíží.

V této kapitole jsem se zaměřila na dítě v rozvodové situaci a na to, jaké postavení může mít v rozvodové a porozvodové situaci. Lze říci, že většina autorů se shodne na tom, že čím menší konflikt mezi rodiči je a čím rychleji bude ukončen, tím menší dopad to bude mít na dítě. To vše závisí převážně na rodičích dítěte, proto jsem v této kapitole dále popsala různá doporučení a pravidla pro rodiče. V následující kapitole se budu zabývat nejdříve stručně sociální prací obecně a posléze sociální prací přímo s rodinou. Rodiny s dětmi v rozvodové a porozvodové situaci mají možnost využít různé organizace či služby, které by jim v jejich situaci mohli pomoci. Na některé z nich, se v následující kapitole také zaměřím a charakterizuji.

4 Sociální práce s rodinou

Pro následující čtení této kapitoly, nejdříve objasním, co to vlastně sociální práce je a jaké jsou její cíle dle definic od vybraných autorů. V následující části této kapitoly se již budu věnovat přímo sociální práci s rodinou a na organizace či služby, které se věnují dané problematice.

Sociální práci lze charakterizovat jako umění, ke kterému je potřeba mnoho dovedností. Jedná se především o schopnost porozumět druhým a jejich potřebám a zároveň pomáhat lidem takovým způsobem, aby si i nadále uměli pomoci vlastními silami. Sociální práci lze také označit za vědu, protože rozhoduje o užívání různých teorií a zároveň vytváří nové teorie, díky kterým lze řešit individuální, komunitní a skupinové problémy. (Navrátil in Matoušek a kol., 2012) Dle Národní asociace sociální pracovníků (1973, in Matoušek a kol., 2012) cílem sociální práce je pomáhat jednotlivcům, skupinám či komunitě ke zlepšení či úplnému obnovení jejich schopností sociálního fungování a zároveň pro to vytvořit příznivé společenské podmínky.

Pro profesionály, kteří se věnují rodině, která zrovna prochází rozvodem, je důležité, aby byly potřeby dětí v popředí pozornosti všech, kteří se toho účastní, popřípadě jak tomu napomoci a zároveň aby byly v lepším případě včas neutralizovány případné nežádoucí účinky chování rodičů či jiných dospělých osob k dětem. U malých dětí se proto profesionál zaměřuje na chování rodičů k dětem, kdežto u větších dětí už s nimi přímo komunikuje a vysvětluje jim, na co mají právo (např. právo na kontakt s rodiči, prarodiči, právo neposlušat negativní hodnocení druhého rodiče, právo na bezpečný domov u obou rodičů a podobně). (Matoušek a kol., 2015)

Sociálně-právní ochranu dětí (dále SPOD) lze dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálněprávní ochraně dětí, který je pro SPOD v České republice klíčovou normou, charakterizovat jako soubor činností, které jsou upraveny zákonem tak, aby dětem zajistili právo na příznivou výchovu, vývoj, ochranu zájmů a jmění dítěte. Dále se snaží o obnovení narušených funkcí rodiny a pro dítě, které nemůže vlastní rodina vychovávat, SPOD zabezpečí pro dítě náhradní rodinné prostředí. Sociálně-právní ochranu dle dané legislativy zajišťují krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní a újezdní úřady, obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně – právní ochranu dětí, ministerstvo, Úřad, Úřad práce České republiky či případně další právnické a fyzické osoby, pokud jim je svěřený výkon sociálně-právní

ochrany. (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí) Dle Matouška a Pazlarové (2016) jsou při poskytování SPOD v České republice potíže z roztržštěním mezi resorty státní správy a z roztržštěním pravomocí mezi samosprávou a státní správou. Také chybí cílené, včasné vyhledávání ohrožených dětí a rodin a pravidelné kvalitní vzdělávání pracovníků. Dalším problémem v ČR dle autorů pramení z nedostatečně zajištěné sítě služeb pro ohrožené děti a rodiny a zároveň nejsou sledovány výsledky ani efekt těchto služeb.

4.1 Orgán sociálně – právní ochrany dětí (OSPOD)

Zmínění této podkapitoly a věnování se jí více do hloubky než ostatním pomáhajícím organizacím, je z toho důvodu, že část rozhovorů v empirické části této bakalářské práce, se budou uskutečňovat právě na OSPODu, a to konkrétně v Trutnově. Orgán sociálně-právní ochrany dětí má obrovský význam při rozvodu pro děti i rodiče a my si v této podkapitole vysvětlíme proč. Zazní zde jeho definice a charakteristika, klíčové kompetence pracovníků, kteří pracují na OSPOD, velmi důležitá činnost kolizního opatrovníka a na závěr případová konference.

Dle Matouška, Pazlarové (2006, s.35) lze orgán sociálně-právní ochrany dětí charakterizovat jako *“... státní orgán, jehož úkolem je chránit zájmy nezletilých dětí. Sociálně právní ochrana dětí se zaměřuje zejména na děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti. Dále na děti svěřené jiné osobě odpovědné za jejich výchovu. Dále na děti vedoucí zahálčivý nebo nemravný život, i na děti, které opakovaně utíkají od rodičů, na děti-oběti trestných činů, na děti umístěné v zařízeních pro nepřetržitou péči, na děti ohrožené násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, na děti žádající o udělení mezinárodní ochrany, azylanty, děti požívající doplňkové ochrany a děti s rizikovým chováním.“* (Matoušek, Pazlarová, 2006, s. 35)

Právo dítěte na pravidelné, osobní kontakty s oběma rodiči je deklarováno v Úmluvě o právech dítěte, omezení je pouze v případech, kdyby jeden z rodičů dítě ohrožoval fyzicky nebo svým chováním ohrožoval jeho psychosociální vývoj. Jak už bylo v této práci několikrát řečeno, o úpravě poměrů nezletilých dětí rozhoduje pouze soud, ale pracovníci OSPODu sledují situaci a mají možnost udělat několik opatření

ke zlepšení situace. Mezi takové kroky patří například pohovor s rodiči. (Novák, Průchová, 2007) Při zmíněném pohovoru, opatrovník klade takové otázky rodičům, aby zjistil pro něj důležité informace jako například: kdo dítě připravuje do školy a zároveň spolupracuje se školou; kdo a jakým způsobem tráví s dítětem volný čas, víkendy či prázdniny; kdo se o dítě stará, když je nemocné; kdo se stará o základní domácí práce; jakou výchovu daný rodič upřednostňuje; jak v rodině funguje finanční hospodaření; jaký vztah má dítě s prarodiči; zda už dítě ví o rozvodu, jak mu to bylo oznámeno a jak se s tím vypořádá atd. (Matoušek a kol., 2015)

Matoušek (2017) ve své knize přehledně popisuje klíčové kompetence pracovníků OSPOD. Některé dovednosti a kompetence jsou totožné s obecnými kompetencemi sociálního pracovníka jako například určování konkrétních vlivů, které vyvolávají sociální problémy u jednotlivých lidí a dalších zúčastněných subjektů; komunikace s klienty tak, aby mu klient rozuměl; spolupráce s klientem na definici jeho potřeb, sestavení s klientem vyhovující plán intervence/péče a zároveň hodnocení průběhu i výsledků intervence. Mezi další obecné kompetence sociálního pracovníka patří spolupráce s pracovníky ve vlastní organizaci, ale i s pracovníky z jiných organizací a řešení etických a jiných dilemat. Jelikož pracovník OSPODu pracuje s ohroženými dětmi a rodinami, potřebuje ke své práci ještě následující způsobilosti, a to například znalosti, komunikace s rodinou a dětmi a poskytovat poradenství rodičům. Pracovník OSPODu musí umět zhodnotit míru ohrožení dítěte, vlivy, které ohrožení dítěte způsobují a fungování rodiny vůči dítěti, případně vliv výchovného prostředí na dítě umístěné v ústavním zařízení. Dále je vhodné pomoci rodinám při stanovení priorit v jejich potřebách, podpořit vlastní zdroje rodiny či využít jiné zdroje při řešení těchto potřeb a intervenovat v rodině tak, aby intervence případné ohrožení dítěte minimalizovala nebo úplně eliminovala. Dále musí být pracovník OSPODu způsobilý k zastupování dítěte během soudního řízení rozvodu rodičů; k rozpoznání, jestli rodič má předpoklady k zajištění výchovy dítěte a případně ke zprostředkování dítěti optimální náhradní péči.

Mezi činnosti, které vykonávají pracovníci OSPODu patří činnost opatrovníka, někdy je nazýván také jako **kolizní opatrovník**. Nezletilému dítěti musí být soudem ustanoven opatrovník v případě, kdy ani jeden z rodičů v rozvodovém řízení nemůže zastupovat zájmy nezletilého dítěte, protože jsou ve vzájemné kolizi. Konkrétní

pracovník úřadu je považován za zástupce nezletilého dítěte ve všech soudních jednání, je v kontaktu i s rodiči, provádí potřebná šetření a plní roli prostředníka mezi rodiči při uzavření mimosoudní dohody o režimu styku dítěte s rodičem, se kterým nežije ve společné domácnosti. I přes to, že taková mimosoudní dohoda je soudně nevyhmatatelná, existuje mnoho případů, ve kterých se díky ní minimalizovali zbytečné spory rodičů a tím pádem to mělo i menší dopad na dítě. Jelikož kolizní opatrovník má mnohem větší možnost proniknout do podstaty případu na rozdíl od soudce a zároveň pro soud připravuje některé podklady, má jeho stanovisko vliv na konečné rozhodnutí soudu. Ve zprávě, kterou opatrovník připravuje pro soud, shrnuje výchovné poměry a předpoklady rodičů, životní prostředí dítěte, skutečnosti, které byly zjištěny a může se tam i objevit návrh na řešení situace. Opatrovník se účastní soudního řízení a pokud ho soud vyzve, má možnost klást otázky rodičům i znalci. Z těchto důvodů, by měl opatrovník vykonávat svoji práci zodpovědně, nestranně a skutečně v zájmu dítěte. V případě, kdy jeden z rodičů má nějaké pochybnosti o práci kolizního opatrovníka, má možnost poslat řádně odůvodněnou stížnost jeho nadřízenému. (Novák, Průchová, 2007) Ke každému nezletilému dítěti, kterému byl soudem přidělen opatrovník, vede příslušný orgán spisovou dokumentaci. V případě, kdy do spisové dokumentace chce nahlédnout rodič dítěte, musí podat dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. písemnou žádost u příslušného úřadu, o které OSPOD rozhodne nejpozději do 15 dnů.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je, dle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, povinen vždy před podáním návrhu soudu na některé z opatření, který zasahuje do rodičovské zodpovědnosti rodičů nebo který dítě svěřuje do náhradní péče, uspořádat **případovou konferenci** (dále jen PK). Toto neplatí pouze v případě, kdy uspořádání PK by bylo nemožné nebo zjevně neúčelné. Pokud případová konference nebyla uspořádána před zahájením řízení soudu o svěřeni dítěte do náhradní péče, je možné ji uspořádat i v průběhu řízení. Podle Matouška (2017) případová konference umožňuje projednání situace ohroženého dítěte a jeho rodiny zainteresovanými pracovníky či organizacemi. Rodina může na PK pozvat i osoby, které jsou pro ni důležité, ale jejich účast je dobrovolná. PK se z pravidla nezúčastňují soudci, zároveň není vhodné pozvání právního zástupce, protože se poté PK může podobat víc soudnímu jednání. Případové konference v ČR organizují orgány sociálně-

právní ochrany dětí, popřípadě neziskové organizace. Svolání PK je vhodné v případech, kdy je ve výchově dítěte plánována nebo má nastat nějaká zásadní změna. Případová konference nabízí všem členům, kteří se zúčastní prostor k vyjádření důležitých informací a názorů, možnost vytvoření a následné sjednocení individuálního plánu péče o dítě, možnost získání nových zkušeností, znalostí či názorů na danou situaci. Dále mají účastníci případové konference možnost organizovat aktivity tak, aby byly v souladu se zájmem dětí, možnost vyřešení více problémů naráz a příležitost k rychlému zareagování na aktuální potřeby ohroženého dítěte.

Orgán sociálně právní ochrany dětí může uskutečňovat i **asistovaný kontakt**. Asistovaný kontakt lze charakterizovat jako nutný dohled další osoby v případě, kdy není možné, aby se rodič s dítětem setkával sám. Asistované kontakty rodinám poskytuje jen několik neziskových organizací jako součást služeb, které organizace nabízí. Asistované kontakty jsou nabízené v rámci sociálních služeb podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, i přesto, že v zákoně tato služba uvedena není. Matoušek a kol. (2015) ve své knize uvádí, že přítomnost pracovníka při asistovaném kontaktu může dítěti pomoci při zvládnání situace a vyrovnávání se s emocemi a dalšími různými konflikty. Zároveň pracovníci poskytují pomoc i rodičům, a to například při prosazování práv a zájmů, v tomto případě konkrétně právo dítěte na kontakt s oběma rodiči. Důraz je kladen na to, že za průběh situace a její zvládnutí nesou odpovědnost oba rodiče. Mezi nejčastější cíle, které jsou předem vyjasněné jak soudem, tak i s klientem, patří například: zlepšení vztahu mezi dítětem a rodičem, zmírnění konfliktu a zvýšení důvěry mezi rodiči, zvýšení rodičovských kompetencí, získání zkušenosti nekonfliktního setkání a podobně. Důvody, díky kterým soud či OSPOD nařizuje nebo požaduje asistovaný kontakt:

- v případě pokračování kontaktu mezi kontaktujícím rodičem a dítětem,
- v případě znovu navázání vztahu, v případě dlouhého odloučení mezi rodičem a dítětem,
- v případě vytvoření vztahu, pokud se rodič s dítětem nikdy neviděl,
- v případě, kdy se vyskytují pochybnosti ohledně úrovně rodičovských schopností,
- v případě, kdy předávání dítěte mezi rodiči je pro něj stresující a může ohrozit jeho vývoj,

- v případě, kdy existuje obava, že jeden z rodičů navádí dítě proti druhému rodiči a manipuluje s ním,
- v případě, kdy se vyskytují poruchy duševního zdraví rodiče,
- v případě, kdy se vyskytuje podezření únosu dítěte,
- v případě, kdy již existuje usvědčení nebo obvinění rodiče z domácího násilí, týrání či zneužívání dítěte,
- v případě, kdy je rodič uživatel návykových látek.

4.2 Rodinná mediace

Tato podkapitola se bude zabývat rodinnou mediací, protože její využití může být pro rozvádějící se rodiče také velmi užitečné, obzvláště v případě, kdy chtějí rozvod řešit mimosoudně. Rovněž lze mediaci využít i po rozvodu, pokud mají rodiče nějaké nevyřešené spory.

Mediaci lze charakterizovat jako zprostředkované jednání, které ho se účastní nestranný prostředník/mediátor a oba rodiče, kteří se bezkonfliktním způsobem snaží řešit své spory jak během, tak i po rozvodu. Mediace je ideální řešení pouze pro partnery, kteří jsou schopni spolu spolupracovat a hledat řešení. Zprostředkování selhává v případě, pokud je jeden z rodičů závislý na návykových látkách či alkoholu, pokud se jeden z rodičů dopouští fyzického násilí anebo v případě, kdy se váže jeho štěstí a pocit bezpečí na dítě. Teyber (2007) Matoušek a kol. (2015) ve své knize uvádí pět fází, ve kterých se mediace nejčastěji odehrává. Tyto fáze nazývá zahájení mediace, určení témat a zájmů, vzájemné porozumění, vyjednávací fáze a vytváření, sepsání dohody, rozloučení.

Rodinná mediace je jedna z nejlepších mimosoudních možností pro rodiče k vyřešení složitých problémů a sporů spojených s rozvodem. Jeden z důvodů, proč je někdy lepší si vybrat mimosoudní cestu je ten, že rozvod zpravidla prohlubuje nepřátelství, vztek, nedůvěru mezi rodiči, což se u dětí následně odráží v problémech s adaptací. Další důvod je finanční, protože zprostředkovaná mediace je méně nákladná než soudní řízení. A jako poslední důvod, který zde uvedu je, že dohoda, na které se rodiče domluvili při mediaci je pružnější než soudem nařízené řešení, protože ji lze po vzájemné dohodě změnit a není potřeba žádat soud o změnu. (Teyber, 2007) Smith (2004) ve své knize uvádí další výhody zprostředkování dohody. Jedna z nich je, že při

mediaci nezáleží, na tom, kdo nese za rozvod vinu, tudíž je celá situace pro všechny zúčastněné, a především pro děti, méně stresující. Při mediaci je velká pravděpodobnost, že selepší jak komunikace mezi partneři, tak i vyjednávací techniky. Manželské páry se o službách poradců a mediátorů dozvídají z mnoha zdrojů, ale většinou od soudců či advokátů nebo o se o ni přihlásí sami.

Velmi zásadní je, aby mediátor byl nestranný, což je v některých případech těžké, obzvlášť když je jeden z partnerů výřečnější než druhý. V takovém případě zprostředkovatel může své klienty poprosit o upozornění, pokud se jim bude zdát, že se od nestrannosti začíná vzdalovat. Jelikož nejhlavnějším úkolem mediátora je dát partnerům možnost, aby hledali vlastní řešení svých sporů, nesmí jim ani nepřímou nic navrhnout nebo naznačovat, co mají dělat. (Smith, 2004) Teyber (2007) ve své knize také popisuje vlastnosti mediátora. Uvádí, že mediátor by neměl nikoho obviňovat, musí mít znalosti z psychologie, rodinného práva a měl by ovládat i vyjednávací techniky. Mediátor není náhrada advokáta, proto při mediaci nezastupuje ani jednu stranu. Mediátor pomáhá rodině s definováním sporných otázek, snaží se, aby rodiče pochopili potřeby dětí a jeho cílem je dosažení takové dohody, aby byla v nejlepším zájmu všech zúčastněných, ale konečné rozhodnutí zůstává na rodičích. Dále usměrňuje komunikační proces tak, aby každý měl možnost říct svůj názor a pomáhá s vytvářením rodičovských plánů.

4.3 Poradny

Dle Matouška a kol. (2005) je pro rodiče, které chtějí navštívit pracoviště, které poskytuje terapeutickou práci či poradenství, mnohem lepší výběr nějakého nezávislého profesionálního pracoviště než například OSPOD. To z toho důvodů, že rodiče můžou vnímat OSPOD jako soupeře či rozhodčího v rozvodu, protože hájí zájmy nezletilých dětí. Na rozdíl od toho nezávislé terapeutické pracoviště bude na rodiče působit mnohem více nestranně, protože se nijak neúčastnilo na projednávání jejich sporů a rozvodu, rovněž pracuje jinými metodami a technikami než soud či OSPOD, ale především nemají moc k rozhodování. Takové nezávislé poradny by rodičům měly umožnit pouze prostor k vyjádření potřeb a obav a zároveň by se měly snažit jim pomoci najít společné řešení na konkrétní praktické otázky, které se týkají jejich společných dětí. K danému tématu bakalářské práce si pod takovými poradnami lze představit

například manželské a rodinné poradny, výchovného poradce školy, pedagogicko-psychologické poradny a občanské poradny, které si v této kapitole stručně popíšeme.

Manželská a rodinná poradna nabízí odborné sociální poradenství, tudíž je registrovanou sociální službou podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Je zřízena městským nebo krajským úřadem, popřípadě může existovat jako nestátní nezisková organizace. Pomáhá při řešení problémů v partnerských, rodinných, manželských či jiných mezilidských vztazích. Cílem pracovníků v poradnách je pomoc klientovi, aby byl schopný vyřešit svou obtížnou životní situaci sám. Poradna poskytuje i krizovou intervenci v případě akutní psychické krize, respektive když klient potřebuje řešit svoji situaci teď hned. (Matoušek, 2017) Manželské a rodinné poradny hrají velkou roli u mnoha rodin s dětmi, proto jsem se rozhodla zvolit organizaci tohoto typu jako další mé výzkumné prostředí, a to konkrétně Manželskou a rodinnou poradnu RIAPS, která se nachází v Trutnově.

Dále se pro dítě, které je v těžké životní situaci, nabízí **výchovný poradce školy**. Každá škola musí mít pedagoga, který má funkci výchovného poradce. Takový pedagog musí mít magisterské studium na vysoké škole a absolvované specializační studium v rozsahu 250 hodin. V případě, že ho pedagog nemá, předpokládá se, že ho dodatečně absolvuje. (Matoušek, 2017) Dle vyhlášky č.116/2011 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních je jejich účelem přispívat k tomu, aby žáci měli vhodné podmínky pro fyzický, psychický a sociální vývoj zároveň, aby byly naplňovány jejich vzdělávací potřeby a tím pádem se rozvíjely jejich schopnosti a dovednosti před i v průběhu vzdělávání. Zároveň se poradenské služby na školách snaží o prevenci a řešení výchovných a výukových obtíží, aby předešly vzniku problémům. Další jejich účel dle legislativy je snaha o to, aby i žáci se zdravotním postižením, dále žáci se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním; také žáci, kteří jsou příslušníky jiných kultur nebo etnických skupin a v neposlední řadě i žáci, kteří jsou mimořádně nadaní, měli vhodné podmínky pro vzdělávání.

Další poradenské zařízení se nazývá **pedagogicko-psychologické poradny** (dále jen PPP). Tyto poradny jsou příspěvkové organizace, které zřizuje kraj a jsou to školská poradenská zařízení. V pedagogicko-psychologických poradnách pracují převážně psychologové, pedagogové či sociální pracovníci. Hlavní činnosti PPP je komplexní

speciálně – pedagogická, psychologická a sociální diagnostika, která je zaměřena na zjištění příčin poruch chování, učení a dalších problémů ve vývoji, výchově a vzdělávání dětí a mládeže. Věk klientů je od 3 do 21 let, popřípadě do ukončení studia. Využit konzultace u psychologů a speciálních pedagogů můžou nejen klienti a rodiče, ale i pedagogové. Pedagogicko-psychologické poradny poskytují bezplatnou standartní péči a nadstandartní odbornou péči, která už je placená. (Matoušek, 2017)

Poslední poradna, kterou v této práci zmíním, se nazývá **občanská poradna**. Občanské poradny nabízí odborné sociální poradenství, proto se řídí zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Fungují buď samostatně anebo v rámci nějaké organizace, která nabízí plno dalších sociálních služeb. Mezi základní principy občanského poradenství patří nestrannost, nezávislost, bezplatnost, diskrétnost, univerzálnost a zastupitelnost. Nejzákladnějším pracovním nástrojem poradce je rozhovor, který má tři fáze. V první fázi poradce nejprve mapuje situaci klienta, ve druhé fázi ujasňuje, čeho by chtěl klient dosáhnout a ve třetí fázi se věnují způsobům, jakými lze daných cílů dosáhnout. Pokud klient potřebuje pomoc, kterou poradce již není schopen poskytnout, může mu buď nabídnout informace o dalších sociálních a jiných službách či organizacích anebo ho podpořit v hledání pomoci například mezi rodinou či známými a tím zabránit vzniku závislosti na službách poradny. Poradenství je poskytováno v oblastech, které jsou zaměřené na sociální dávky a pomoc, pracovněprávní vztahy a zaměstnanost, pojištění, bydlení, rodinu a mezilidské vztahy, zdravotnictví, školství a vzdělávání, majetkoprávní vztahy a náhrada škody. Dále na finanční a rozpočtovou problematiku, ekologii, právo životního prostředí, právní systém Evropské unie, základy práva ČR, ochranu spotřebitele, trestní právo, ústavní právo, veřejnou správu a občanské soudní řízení. (Matoušek a kol., 2015)

4.4 Krizová centra pro děti a mládež

Krizová centra pro děti a mládež spadají, dle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně – právní ochrany dětí, pod zařízení, které zajišťují ochranu a pomoc dětem, které ji potřebují okamžitě. Jedná se o děti, které jsou bez jakékoliv péče nebo jejichž vývoj, základní práva či život jsou významně ohroženy, dále také o děti, které jsou psychicky, fyzicky týrané či zneužívané. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou poskytuje základní životní potřeby dítěti, dále ubytování, ošacení, stravování, zdravotní služby, výchovnou

péči, pomoc při přípravě dětí na školní vyučování, doprovod do školy, zájmové kroužky, poradenství pro dítě, případně pro jeho rodiče. Dále jsou povinni poskytnout dítěti sociálního pracovníka nebo psychologa a zároveň poskytnou pomoc rodině dítěte při vyřizování věcí, které se týkají dítěte a které korespondují s individuálním plánem dítěte, který zpracoval OSPOD (například nácvik rodičovských dovedností, terapie). O umístění do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc rozhodne buď soud nebo podá žádost obecní úřad obce s rozšířenou působností, zákonný zástupce anebo samo dítě.

4.5 Sociální služby

V době rozvodu a v době krátce po rozvodu bývají oba partneři intenzivně zaplaveni emocemi, že ve většině případů využijí buď přímo krizovou intervenci, krizovou pomoc nebo telefonickou krizovou pomoc. **Krizová intervence** je psychologická, lékařská, sociální či právní pomoc pro osoby, které se nachází v krizi. Krizovou intervencí lze také charakterizovat jako intenzivní a komplexní pomoc. Při krizové intervenci pracovník poskytuje klientovi podporu a prostor pro ventilaci emocí, pocit bezpečí. Dále mu pomáhá smířit se s realitou, zjistit nejhlavnější problém, který klient potřebuje vyřešit, zhodnotit jeho dosavadní adaptační jednání a zároveň mu pomoci s využitím jeho reakcí, které mu k přizpůsobení napomáhají. Při krizové intervenci lze vytvořit i plán pomoci. (Špatenková, 2011) Klient při krizové intervenci většinou není schopný reálně posuzovat svou situaci a své možnosti. Není vhodné rozebírat kdo je hlavním viníkem rozpadu manželství, protože tento pohled na míru zavinění se bude postupem času měnit. V případě, kdy bývalé manželé již nezajímá otázka viny, lze jejich emoční rozvod považovat za ukončený. (Matoušek, 2005) Dle zákona 108/2006 Sb. o sociálních službách, je klientům také nabízena **krizová pomoc**, která je určena pro osoby, které se ocitly v situaci ohrožení zdraví nebo života a zároveň, kdy nejsou schopni vlastními silami vyřešit svojí nepříznivou sociální situaci. Jedná se o terénní, ambulantní nebo pobytovou službu na přechodnou dobu. **Telefonická krizová pomoc** poskytuje pomoc prostřednictvím telefonu osobám v krizové situaci, tedy v situaci ohrožení zdraví či života nebo v jiné obtížné životní situaci. Kvalifikovaný pracovník klientovi aktivně naslouchá, hovoří s ním, ale zároveň mu dává prostor k svobodnému vyjádření. Pomoc, která je klientovi nabízená při telefonické krizové intervenci neplatí

pouze při prvním kontaktu, ale po celou dobu krizového stavu. Pracovník klienta informuje i o možnostech následné péče a může je i zprostředkovat, pokud s tím klient souhlasí. Pracovník musí zachovat naprostou mlčenlivost a respektovat anonymitu klienta, pokud si to klient přeje. (Špatenková, 2011) Průběh telefonické krizové intervence rozděluje Špatenková (2011) do osmi fází, a to konkrétně navázání kontaktu s klientem, komplikace při navázání kontaktu pracovníka linky důvěry s klientem, aktivní naslouchání, identifikace objednávky (zakázky) a očekávání klienta, dotazování, respektování individuálních potřeb každého klienta, řešení klientova problému a ukončení rozhovoru.

Další službu, kterou můžou rodiny s dětmi využít je **sanace rodiny tedy sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi**. V této bakalářské práci je sice zmíněna jako poslední, ale i přesto má tato služba pro téma a následující výzkum velký význam. Sanaci rodiny lze charakterizovat jako oblast sociální práce, která se využívá především při ohrožení dítěte či výskytu domácího násilí. Při sanaci rodiny se využívají takové postupy, které nevyčleňují některého člena rodiny kvůli tomu, že je někým ohrožován nebo sám někoho ohrožuje, ba naopak se využívají takové postupy, které podporují fungování rodiny. Matoušek (2008) Cílem sanace rodiny je v nejlepším případě předcházet, zmírnit anebo postupně vyřazovat příčiny, které mají za následek ohrožení dítěte. Zároveň je při sanaci rodiny snaha o pomoc a podporu jak rodičům, ale i dítěti takovým způsobem, aby rodina zůstala a fungovala jako celek. Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi obsahují výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti (pracovně výchovná činnosti jak s dětmi, ale i s dospělými, nácvik rodičovského a partnerského chování apod.), dále zprostředkování kontaktu se společenským prostředím (například doprovázení dětí do školy), také sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. (Bechyňová, Konvičková, 2008) V praxi se sanací většinou řeší týrání, zneužívání a zanedbávání dětí, problémy spojené s bydlením či financemi a výchovné problémy u dětí. Mezi využívané aktivity terénní sanace patří například doprovázení, sociálně právní poradenství, nácvik sociálních dovedností či příprava s dětmi do školy. (Šimůnek, 2012 in Macková, 2014) Organizace, která poskytuje sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi bude poslední výzkumné prostředí. Jedná se o Oblastní Charitu v Trutnově, pod kterou spadá služba s názvem Zvonek pro rodinu s dětmi.

Závěrečná kapitola nejdříve stručně charakterizovala sociální práci jako takovou a poté se věnovala sociální práci s rodinou, protože v takto obtížných situacích jako je rozvod, je důležité, aby byly potřeby dětí v popředí pozornosti všech, na což většina rodičů zapomíná a je potřeba profesionál, který je schopný rodině pomoci. Byl zde zmíněn orgán sociálně-právní ochrany dětí, případová konference, asistovaný kontakt, rodinná mediace a poradny. Vzhledem tématu práce jsem charakterizovala pouze manželské a rodinné poradny, výchovného poradce školy, pedagogicko – psychologické poradny a občanské poradny. Práce se zabývala také zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc, tedy konkrétně krizovým centrem pro děti a mládež a dále zde zazněla i krizová intervence. Poslední kapitolu ukončuje sanace rodiny.

5 Shrnutí teoretické části

Teoretická část bakalářské práce byla rozdělena do čtyř hlavních kapitol, které se posléze dělily na podkapitoly. Teoretická část začala úvodem, po kterém následovala první kapitola vymezující základní pojmy jako například adaptace, dítě a ohrožené dítě, rodina, manželství apod. Pro tuto bakalářskou práci je důležité dané pojmy objasnit, protože jsou v souladu se zaměřením předkládané práce, stejně jako pojem rozvod, kterému se věnovala následující kapitola. Ta se nezabývala pouze rozvodem, ale i jeho nejčastějšími příčinami, posuzováním rodičovských kompetencí tedy toho, jak rodina funguje. Na závěr druhé kapitoly jsem se zaměřila na formy péče o dítě.

Ve třetí kapitole jsem se věnovala už přímo dítěti, které se ocitlo či ocitne v rozvodové situaci. Popsala jsem, jaké postavení může mít dítě v průběhu rozvodu a po rozvodu a jak ho to může ovlivnit po psychické a fyzické stránce. Zároveň jsem se v této kapitole zaměřila i na to, jaké jsou role rodičů při adaptaci dětí na předrozvodovou a porozvodovou situaci a co oni sami můžou udělat pro to, aby měl rozvod co nejmenší dopad a následky na dítě. Je sice zřejmé, že nejvíce rodině s dětmi pomůže čas, protože postupem času si všichni členové rodiny pomalu zvykají na nově vzniklou situaci, každopádně to nic nemění na tom, že dítě je zranitelná bytost a při takové těžké životní situaci jako je rozvod potřebuje podporu a oporu ze strany obou rodičů. V poslední kapitole v teoretické části jsem nejprve objasnila sociální práci obecně za pomocí definic od vybraných autorů, dále jsem se již věnovala sociální práci přímo s rodinou, protože jak je již v celé práci několikrát zmíněno, rodina má možnost využít různé organizace či služby, které by jim mohly v jejich situaci pomoci. Nejprve jsem charakterizovala sociálně-právní ochranu dětí a posléze jsem se v následujících podkapitolách už konkrétně zaměřila na některé organizace a služby, na které se můžou rodiče obrátit.

V následující praktické části se pokusím ověřit některé informace, které jsem uvedla v teoretické části pomocí výzkumného šetření. Nejprve popíši celé výzkumné šetření, zazní zde důvod volby dané výzkumné strategie, stanovený hlavní cíl a dílčí cíle, výběr výzkumného souboru, technika sběru dat, výzkumné prostředí, průběh výzkumného šetření a zpracování dat. Poslední kapitola se bude zabývat interpretací dat získaných výzkumem.

6 Výzkumné šetření

Touto kapitolou začíná metodická část práce navazující na teoretickou část, ve které byly vymezeny klíčové pojmy k danému výzkumu – děti, rodina, rozvod, adaptace a pomáhající organizace.

V kapitole nejprve charakterizují výzkumnou strategii a zároveň odůvodním její volbu, dále stanovím hlavní cíl a dílčí cíle výzkumu. V další části popíši sociálně pracovníce, se kterými jsem vedla rozhovory k výzkumu a jaká technika byla pro výběr výzkumného vzorku použita. V dalších dvou podkapitolách se budu věnovat popisu techniky sběru dat a výzkumného prostředí. Závěrem shrnu průběh výzkumného šetření a způsob, jakým jsem zpracovávala získaná data.

6.1 Volba výzkumné strategie

Zvolila jsem si kvalitativní výzkumnou strategii, i přes to, že kvalitativní výzkum je na rozdíl od kvantitativního více časově náročný, používá se při něm menší počet respondentů, a proto umožňuje dosažení vyšší validity, ale zároveň nižší reliabilitu. Z toho důvodu jsem dospěla k názoru, že kvalitativní strategie výzkumu mi lépe pomůže porozumět zkoumanému tématu a vystihnout jej. Zvolená strategie výzkumu bude pro účely mého výzkumu užitečnější než kvantitativní logika z toho důvodu, že se budu snažit zachytit jedinečné zkušenosti sociálních pracovníků a porozumění lidem v obtížných situacích. Z čehož vyplývá, že v mém výzkumném šetření se nebude jednat o získávání výsledků za účelem zpracování různých druhů statistických procedur, nýbrž o získání subjektivních názorů, informací a myšlenek od informantek.

Dle významného metodologa Creswella (1998, in Hendl, 2016) lze kvalitativní výzkum charakterizovat jako „... *proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“

Kvalitativním výzkumem lze získat spoustu informací za pomoci poměrně malého počtu zkoumaných osob. Postup u kvalitativního výzkumu je utvářen průběžně a informace, které dostáváme jsou zkoumány velmi podrobně a do hloubky. Díky tomu je větší šance na porozumění zkoumaného jevu. Interpretace vychází od výzkumníka,

proto je u kvalitativního výzkumu typická nízká reliabilita. Rozdílů mezi kvantitativním a kvalitativním výzkumem je mnoho, ale jedním z nejzásadnějších je určení jejich cílů, na kterém se dá jejich rozdíl přehledně pochopit. Kvantitativní výzkum si klade za cíl testovat již vytvořené hypotézy, kdežto cílem kvalitativního výzkumu je vytváření nových hypotéz, teorií a nového porozumění. Do nejobvyklejších technik sběru dat u kvalitativního výzkumu lze zařadit zúčastněné pozorování, analýza osobních dokumentů či nestandardizovaný rozhovor. (Olecká, Ivanová, 2010)

6.2 Stanovení hlavního cíle a dílčích cílů výzkumu

Dle Vojtíška (2012) lze cíl výzkumu pro lepší pochopení charakterizovat jako očekávaný výsledek. Formulace cíle výzkumu by mělo vycházet z pravidla SMART, to znamená, že cíl by měl být specifický, měřitelný, akceptovaný, realistický a termínovaný.

Hlavním cílem výzkumu je **zjistit, jaká je situace při práci s rodinami a dětmi při adaptaci na rozvodovou situaci dle sociálních pracovníků na Trutnovsku**. Zaměřím se na to, jaké projevy při adaptaci na rozvodovou situaci se u dětí vyskytují a jaké projevy jsou pro sociální pracovníky natolik závažné, že zvažují intervenci ve prospěch dítěte. Dále se pokusím zjistit, co podle informantek můžou sami rodiče udělat pro to, aby adaptace dítěte byla co nejlepší a také se zaměřím na to, jaké mají pracovníci možnosti při podporování adaptace a zároveň, jak hodnotí systém podpory dítěte v rozvodové situaci. Také se budu zajímat o to, jak informatky hodnotí zájem rodičů o institucionální pomoc ve prospěch dítěte a jeho adaptaci na rozvodovou situaci. Na závěr se pokusím zjistit, co by podle sociálních pracovníků přispělo k efektivnější podpoře a pomoci pro rodiny s dětmi v rozvodové situaci na Trutnovsku. Vzhledem k hlavnímu cíli jsem vymezila čtyři dílčí cíle.

Dílčí cíl 1: Zjistit, při jakých projevech, vyskytujících se u dětí na rozvodovou situaci, pracovníci zvažují intervenci ve prospěch dítěte

Dílčí cíl 2: Zjistit, jakým způsobem se sociální pracovníci podílejí na adaptaci dítěte v rozvodové situaci a jak ji lze dle nich zlepšit

Dílčí cíl 3: Zjistit, jak informanti hodnotí zájem rodičů o institucionální pomoc ve prospěch dítěte a jeho adaptaci na rozvodovou situaci

Dílčí cíl 4: Zjistit, co by podle sociálních pracovníků přispělo k efektivnější podpoře a pomoci pro rodiny s dětmi v rozvodové situaci na Trutnovsku

Tabulka 1: Tabulka transformačních kroků

Hlavní výzkumný cíl (HVC)	Dílčí cíle (DC)	Tazatelské otázky (TO)
HVC: Zjistit, jaká je situace při práci s rodinami a dětmi při adaptaci na rozvodovou situaci dle sociálních pracovníků na Trutnovsku	DC1: Při jakých projevech, vyskytujících se u dětí na rozvodovou situaci, pracovníci zvažují intervenci ve prospěch dítěte	TO1: Jaké projevy dětí při adaptaci na rozvodovou situaci jsou v praxi nejčastější?
		TO2: Jaké reakce jsou podle vás nejzávažnější a z jakého důvodu?
		TO3: Které projevy jsou pro Vás alarmující, že víte, že je potřeba zasáhnout?
		TO4: Je víc případů, kdy je dítě na rozvodovou situaci hůře nebo lépe adaptováno?
	DC2: Jakým způsobem se sociální pracovníci podílejí na adaptaci dítěte v rozvodové situaci a jak ji lze dle nich zlepšit?	TO1: Jaké faktory podporují dobrou adaptaci a jaké ji brání?
		TO2: Jaké jsou Vaše role a možnosti při podporování lepší adaptace dítěte a rodiny na rozvodovou situaci?

		TO3: Jaká jsou doporučení pro rodiče k řešení jejich tíživé situace, aby adaptace dítěte byla co nejlepší a tím pádem byl minimalizován dopad rozvodové situace na dítě?
	DC3: Jak informanti hodnotí zájem rodičů o institucionální pomoc ve prospěch dítěte a jeho adaptaci na rozvodovou situaci	TO1: Jak byste charakterizovala nejčastější typ spolupráce s rodiči při rozvodu?
		TO2: Jak hodnotíte zájem rodičů o institucionální pomoc ve prospěch dítěte a jeho adaptaci na rozvodovou situaci?
	DC4: Co by podle sociálních pracovníků přispělo k efektivnější podpoře a pomoci pro rodiny s dětmi v rozvodové situaci na Trutnovsku	TO1: Jak hodnotíte systém podpory dítěte v rozvodové situaci?
		TO2: Je něco, co by podle Vašeho názoru, přispělo k efektivnějšímu řešení?

Zdroj: vlastní tvorba

6.3 Výběr výzkumného souboru

Osoby, s kterými jsem vedla rozhovory, v této práci označuji jako Informantky. Pro přehlednost jsem zpracovala tabulku, která znázorňuje seznam Informantek se základními informacemi pro lepší představu. Výzkumné šetření bylo realizováno se sedmi sociálními pracovníci ze třech různých organizací či sociálních služeb, které lze v Trutnově využít. Rozhovory sem vedla se třemi sociálními pracovníci z orgánu sociálně právní ochrany dětí, dále se třemi sociálními pracovníci, které poskytují

sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi s dětmi, a nakonec s jednou sociální pracovnící, která pracuje v manželské a rodinné poradně.

Tabulka 2: Seznam Informantek

Označení	Věk	Organizace či služba, ve které pracovnice působí	Dosažené vzdělání	Délka celkové praxe v oboru sociální práce	Pozice a délka jejího výkonu v organizaci či v službě, ve které pracovnice působí
Informantka 1	59	OSPOD	Bakalářské	30 let	Sociální pracovnice, 16 let
Informantka 2	33	OSPOD	Bakalářské	10 let	Sociální pracovnice, 10 let
Informantka 3	53	OSPOD	Bakalářské	26 let	Sociální pracovnice, 26 let
Informantka 4	34	Charita – Zvonek pro rodinu s dětmi – sanace rodiny	Magisterské	7 let	Sociální pracovnice, 4 roky
Informantka 5	26	Zvonek pro rodinu s dětmi	Bakalářské	2 roky	Sociální pracovnice, 2 roky
Informantka 6	27	Zvonek pro rodinu s dětmi	Bakalářské	5 let	Sociální pracovnice, 3 roky
Informantka 7	32	Manželská a rodinná poradna RIAPS	Bakalářské	13 let	Sociální pracovnice, 7 let

Zdroj: vlastní tvorba

Pro výběr participantů jsem použila záměrný (nenáhodný) výběr, kde při výběru informantů má výzkumník již předem formulovaný záměr za účelem zastoupení

charakteristik, které výzkumník zvolil. Tato technika zahrnuje kvótní výběr, účelový výběr, výběr na základě dostupnosti, výběr na základě dobrovolnosti anebo techniku sněhové koule. Pro můj výzkum jsem zvolila účelový výběr, u kterého výběr informantů závisí především na již předem výzkumníkem formulovaném záměru tak, aby odpovídal potřebám a zaměření jeho výzkumu. Účelový výběr by měl přehledně představovat zamýšlenou populaci a musí být předem argumentován. Tento typ záměrného výběru je určen především pro kvalitativní výzkumy, ale nelze u něho mít ambice na reprezentativitu. Je potřeba se při účelovém výběru informantů zamyslet nad tím, aby vybraní informanti byli schopni objektivně odpovídat na otázky a zároveň budou v takovém psychickém a fyzickém stavu, aby pro ně plánovaný výzkum nebyl problémem či zátěží. (Vojtíšek, 2012)

6.4 Technika sběru dat

Primární techniku sběru dat pro můj výzkum jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor (jinak také označován jako polostandardizovaný, rozhovor pomocí návodu apod.). Jak uvádí Vojtíšek (2012), cílem polostrukturovaného rozhovoru je zkoumat příčiny a motivaci chování a jednání. Já se pokusím zachytit jedinečné zkušenosti sociálních pracovníků a porozumění lidem v obtížných situacích, a proto si myslím, že polostrukturovaný rozhovor je pro můj výzkum správná volba.

Při polostrukturovaném rozhovoru má výzkumník k dispozici seznam otázek nebo témat, což napomáhá k tomu, že se zodpoví všechny otázky a dostane se na všechna zajímavá témata pro výzkumníka. To, v jakém pořadí a jakým způsobem tazatel získá informace je pouze na něm, stejně jako může během rozhovoru různě formulovat otázky tak, aby mu to vyhovovalo. Při polostrukturovaném rozhovoru lze nejvýhodněji využít čas, pomáhá udržet zaměření rozhovoru a zároveň dotazovaný má možnost předat své zkušenosti a názory. Rozhovory, které jsou prováděné s návodem, jsou strukturovanější, což může ulehčit jejich srovnání. (Hendl, 2016)

Každý rozhovor je tvořen několika na sebe navazujícími fázemi. První fází je zahájení, kde tazatel nejdříve položí otázku mimo téma pro navození příjemné atmosféry, dále vyjasní kontext a zároveň i pravidla rozhovoru. Druhou fází je průběh, při kterém tazatel pokládá otázky dotazovanému a aktivně naslouchá. Třetí fáze se

označuje jako záznam. Pro tazatele je nejlepší způsob záznamu z rozhovoru audionahrávka, protože si nemusí zapisovat poznámky a díky tomu se může plně věnovat rozhovoru. Pro to, aby si tazatel mohl rozhovor nahrávat, je nutný souhlas dotazovaného. Poslední fází je zakončení, kdy tazatel poděkuje a může nabídnout informace, jak získat výstupy z jeho výzkumu, pokud o to dotazovaný bude mít zájem. (Vojtíšek, 2012)

6.5 Výzkumné prostředí

Jako první prostředí, ve kterém jsem realizovala výzkum jsem zvolila orgán sociálně-právní ochrany dětí v Trutnově, který je rozdělen do pěti agend, konkrétně na ochranu ohrožených dětí, opatrovnictví dětí v řízeních, náhradní rodinnou péči, kuratelu pro děti a mládež plus mají jednu pracovníci, která vykonává sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Cílem pracovníků na oddělení sociálně-právní ochrany dětí je provádět takové opatření, aby došlo buď k úplnému odstranění či zmírnění nepříznivé situace dítěte. Mezi takové opatření patří sociálně-právní a výchovné poradenství pro rodiče i děti, prováděné návštěvy v místě bydliště rodičů a jejich dětí či dětí, které jsou umístěné mimo vlastní rodinu dle rozhodnutí soudu. Dále se může jednat o spolupráci například se školami, školskými či zdravotnickými zařízeními a dalšími subjekty, které jsou v dané situaci potřebné a zároveň o zprostředkování pomoci od dalších odborných zařízení. Pracovníci na OSPODu vyhodnocují situaci dítěte a jeho rodiny, sestavují individuální plán a pokud zažádá soud, vypracovávají zprávu o tom, v jaké situaci se dítě nachází. V odůvodněných případech mají pracovníci právo uspořádat případovou konferenci, podat soudu návrh na řešení situace dítěte a zároveň zastupovat poškozené dítě v trestním řízení. (Ochrana ohrožených dětí, Trutnov, ©2005-2010)

Pracoviště OSPOD, které se nachází v budově městského úřadu v Trutnově, poskytuje sociálně-právní ochranu dětem v celém správním obvodu obce s rozšířenou působností. Jedná se o územní obvody těchto obcí a jejich místních částí: Bernartice, Batňovice, Dolní Olešnice, Havlovice, Hajnice, Horní Olešnice, Horní Maršov, Chvaleč, Chotěvice, Janské Lázně, Jívka, Královec, Libňatov, Lampertice, Malá Úpa, Malé Svatoňovice, Mladé Buky, Maršov u Úpice, Pilníkov, Pec pod Sněžkou, Radvanice, Rtyně v Podkrkonoší, Suchovršice, Staré Buky, Trutnov, Svoboda nad

Úpou, Úpice, Vlčice, Velké Svatoňovice, Žaclěř, Zlatá Olešnice. (Ochrana ohrožených dětí, Trutnov, ©2005-2010)

Další zařízení, které jsem si vybrala pro výzkum je Oblastní charita v Trutnově, pod kterou spadá služba ZVONEK pro rodiny s dětmi a ta se specializuje na sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, což znamená, jak již zmiňuji v podkapitole 4.5 o sociálních službách, pomoc dítěti prostřednictvím pomoci jeho rodině. Tuto službu zde zmiňuji z toho důvodu, že právě s pracovníky této služby budou prováděné rozhovory k výzkumu. ZVONEK pro rodinu se snaží poskytovat pomoc a zároveň podporovat rodiny s dětmi do 18 let věku nejmladšího dítěte, které žijí ve správním obvodu obce Trutnov, kteří se buď nachází v obtížné životní situaci, kterou nejsou schopni překonat vlastními silami anebo jsou ohroženi odebráním dítěte. Tuto službu mohou využít také rodiče, kteří očekávají návrat vlastních dětí do péče a potřebují pomoc s vytvořením podmínek pro ně anebo potřebují pomoc při navazování kontaktu s nimi. ZVONEK pro rodinu mohou kontaktovat i ženy, které jsou těhotné a ohrožené sociálním vyloučením. Sanace rodiny zde probíhá buď ambulantní nebo terénní formou, zároveň je dobrovolná a bezplatná. Jejich hlavním cílem je dosáhnout fungující rodiny, která je schopná poskytnout vhodné zázemí svým dětem. Mezi jejich dílčí cíle patří například to, že rodiče zvládají výchovu svých dětí a řádně pečují o jejich zdraví, děti řádně plní povinnou školní docházku, rodina umí hospodařit s finančními prostředky, zvládá vyřídit běžné záležitosti a řešit obtížné situace. (ZVONEK pro rodinu – služby pro rodiny s dětmi, ©2019)

Posledním zařízením, ve kterém jsem prováděla svůj výzkum je Manželská a rodinná poradna RIAPS, která se nachází také v Trutnově. Jejich cílovou skupinou jsou manželé a partneři, kteří potřebují pomoc s vyřešením jejich problémů ve vztazích, případně jejich další rodinný příslušníci, dále rodiče, kteří potřebují pomoc při výchovných otázkách, děti a mládež, oběti domácího násilí a osoby v krizi. Manželská a rodinná poradna nabízí základní a odborné sociální poradenství, odborné psychologické poradenství, které zahrnuje individuální poradenství na úrovni osobní či vztahové roviny, párové a rodinné poradenství. Mezi jejich nejhlavnější cíle patří odkrýt a následně vyřešit problémy v mezilidských vztazích, podpořit a pomoci jednotlivcům, manželům, párům či rodinám v tíživých životních situacích, pomoci osobám, kteří se cítí

osamělé, v případě rozvodu provázet oba manželé, snížit vzniklé negativní následky především v zájmu nezletilých dětí a zároveň uchovat prostředí pro zdravý vývoj dětí. Hlavními zásady při poskytování služeb je odbornost pracovníků, bezplatnost služeb dle § 72 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, důvěrnost a bezpečí, nestrannost a respekt, komplexnost, dostupnost, podpora aktivního přístupu uživatele, dobrovolnost, srozumitelnost a přehlednost. (Manželská a rodinná poradna RIAPS Trutnov, ©2019)

6.6 Průběh výzkumného šetření

V prosinci jsem vytvořila a prokonzultovala s vedoucí práce otázky k rozhovorům. Ve stejném měsíci jsem ještě chodila na praxi na OSPOD v Trutnově, takže jsem se tam domluvila s vedoucí oddělení na tom, abych tam mohla provést pár rozhovorů se sociálními pracovníci. Rozhovory byly realizovány až v únoru, protože v lednu měla vedoucí oddělení OSPOD dovolenou. Další, koho jsem kontaktovala byl Zvonek pro rodinu s dětmi, kde domluva proběhla naprosto v pořádku a během února proběhly rozhovory se sociálními pracovníci. Posledním zařízením, které jsem kontaktovala byl RIAPS. Toto zařízení pro mě také nebylo nové, protože jsem zde absolvovala praxi v prvním ročníku studia na vysoké škole. Zde nastaly malé komplikace, první plán byl takový, že rozhovor bude realizován s psychologkou. Ta v té době byla v pracovní neschopnosti a po návratu se jí to v práci nakupilo, takže mi přišel email s tím, že na mě čas mít bohužel nebude, protože klienti jsou prioritou, což jsem samozřejmě respektovala. Poprosila jsem tedy sociální pracovníci z RIAPSU, jestli by mi aspoň ona nemohla odpovědět na pár otázek, ta s tím souhlasila a rozhovor byl realizovaný v březnu.

Zvažovala jsem, jestli si mám z rozhovorů dělat audionahrávky. Nakonec jsem usoudila, že pokud s tím dotazované souhlasí, použiji mobilní telefon, do kterého budu rozhovory nahrávat, abych se mohla naplno věnovat sběru dat a mohla se k nahrávkám kdykoliv vrátit. Všechny informantky s pořizováním záznamu souhlasily, tudíž jsem u každého rozhovoru používala mobilní telefon a zároveň jsem si na papír zaznamenávala neverbální komunikaci. Všechny rozhovory a záznamy z něho proběhly v pořádku, až na jeden, u kterého mi bohužel selhala technika a rozhovor se nahrál jen z části, což jsem ale zjistila až doma, když jsem se chystala rozhovor přepsat. Zde jsem musela improvizovat, přepsala jsem část nahrávky a dala jsem dohromady nějaké odpovědi, na

kteřé jsem si z rozhovoru vzpomněla. Pro jistotu jsem takhle vytvořený přepis poslala té pracovnici, s kterou byl daný rozhovor realizován, aby informace potvrdila či doplnila.

Délka všech rozhovorů byla kolem 30-45 minut, až na jeden rozhovor, který trval 60 minut. Všechny rozhovory probíhaly v kanceláři dané pracovnice, se kterou byl zrovna prováděn rozhovor. Některé rozhovory byly zcela nepřerušované, ale u některých rozhovorů se stalo, že zrovna zazvonil telefon či někdo zaklepal na dveře. Na začátku každého rozhovoru bylo třeba vysvětlit, z jakého důvodu je rozhovor prováděn, jaké je téma mé bakalářské práce, hlavní cíl práce, zajistit si souhlas s nahráváním rozhovorů a poučit pracovnice o skutečnosti, že data získaná z výzkumu budou použita pouze pro účely této bakalářské práce. Občas bylo potřeba dovysvětlit některé otázky, ale jinak vše probíhalo naprosto v pořádku a pracovnice byly velmi ochotné.

6.7 Zpracování dat

Dalším krokem po získání rozhovorů bylo zaznamenání do záznamových archů. Hendl (2016) tento proces označuje jako transkripce, při které dochází k převodu mluveného projevu z rozhovorů či diskuzí do písemné podoby. Tento proces je časově velmi náročný, ale pro podrobné vyhodnocení nezbytný, protože při něm lze podtrháváním zdůrazňovat důležité části, opatřovat komentáře či seznamy a srovnávat jednotlivé části textu.

Následně jsem pro analýzu dat, které jsem získala rozhovory, využila techniku otevřeného kódování. Dle Hendla (2016) se při kódování, k úsekům textu přiřazují kódy tak, aby ho klasifikoval nebo kategorizoval. Kódy mají být ve vztahu k výzkumným otázkám, konceptům a tématům. Posléze se v odpovědích hledají shodné či odlišné body. V mé bakalářské práci to kategorizují následovně:

- Projevy dětí na rozvodovou situaci,
- Role a možnosti sociálních pracovníků při práci s rodinou na Trutnovsku,
- Doporučení pro rodiče,
- Faktory, které mají vliv na zájem rodičů o pomáhající organizace a služby,
- Zhodnocení systému podpory,
- Návrhy k lepší efektivitě při řešení rozvodových situací na Trutnovsku.

7 Interpretace dat získaných výzkumem

Tato kapitola obsahuje čtyři podkapitoly, které popisují data, které jsem zjistila od Informantek pomocí rozhovorů. Jejich odpovědi jsou zdrojem pro odpovědi na stanovené dílčí cíle práce, které následně zodpoví hlavní cíl práce. Každá podkapitola se věnuje jednomu dílčímu cíli a odpovědím na otázky z rozhovorů, které závěrem poskytují odpověď na daný dílčí cíl.

7.1 Dílčí cíl 1: Při jakých projevech, vyskytujících se u dětí na rozvodovou situaci, pracovníci zvažují intervenci ve prospěch dítěte?

Projevy dětí na rozvodovou situaci

Vyhodnocování tohoto dílčího cíle pro mne nebylo vůbec lehké, i přes to, že Informantky se v odpovědích na většinu otázek shodly. Zároveň si myslím, že ani pro ně nebylo lehké na otázky k dílčímu cíli odpovídat, protože možných projevů je mnoho a soustavně se na sebe nabalují.

Co se týká projevů dětí na rozvodovou situaci, z výzkumu jsem zjistila, že nejčastěji se Informantky setkávají se smutkem, nejistotou, zklamáním, snahou se rodičům zavděčit, s hledáním důvodů rozvodu, se stažením do sporu mezi rodiče, kdy se dítě musí přiklonit na stranu jednoho z nich, manipulací s dítětem a s přáním dítěte, aby se k sobě rodiče znovu vrátili. Dále se objevuje nepozornost, úzkosti, plačtivost, nespavost, pomočování, agresivita, přecitlivělost, zhoršení známek, ale i chování ve škole. Z toho Informantky 2, 4 vyhodnotily za nezávažnější neurotické projevy (noční děsy, nespavost), psychosomatické problémy (bolesti břicha, zvracení, průjmy), až to může dojít k výraznějším psychickým projevům (kolapsní stavy), kdy pak dítě může skončit i v psychiatrické léčebně. Informantky 3, 5 k tomu doplňují sebepoškozování, uzavřenost, traumata, agresivita, poruchy chování, útky od rodiny až trestná činnost. I přes to, že se některé Informantky pokusily vyhodnotit, jaké projevy lze považovat za nejzávažnější a zároveň i za alarmující, u kterých by v praxi vyhodnotily, že je potřeba zasáhnout, stejně se většina shodla na tom, že je těžké říci, co by se dalo ze všech

projevů vybrat jako nejzávažnější, protože reakce jsou celkově komplex, které na sebe navazují.

Další věc, ve které se všechny informantky shodly je to, že rozvod jako takový je pro dítě vždy obrovská zátěž. Informantka 3 říká: *„Každé zdravé dítě chce mít oba rodiče u sebe, někdy to je sice vysvobození a pro dítě rozvod rodičů může být dobrý krok, nicméně stejně ztratí mámu či tátu jako rodinu, takže vždycky to je problém.“* Zároveň Informantky uvádí, že u každé rodiny je individuální, jak velký dopad bude mít jejich rozvod na dítě. To záleží především na věku dítěte a jeho osobnosti, na průběhu rozvodového řízení, na tom, jak je na to dítě připravené a jak jsou jeho rodiče schopni spolu komunikovat.

Na závěr Informantky 1, 3 hodnotí adaptaci dítěte na rozvodovou situaci s porovnáním s tím, jak to probíhalo dříve. Informantka 1 konstatuje: *„Dnes je rozvod natolik běžná záležitost, že tlak na dítě z okolí není takový, ale na druhou stranu je zase víc bojujících rodičů, a to se stupňuje. Špatný je, že rodiče bojují o prestiž, o svá práva, o vítězství nad tím druhým rodičem. S porovnáním s tím, jak to bylo dříve, to vnímám tak, že vůči vnějšku, jsou na tom děti možná teď líp, protože rozvod je běžnější než kdysi, ale vnitřně dochází k větším a vyhrcořenějším sporům, které jsou pro ně citově náročnější, protože v dnešní době je víc rodičů, kteří se nedohodnou.“*

Závěr dílčího cíle 1

Při vytváření dílčích cílů a otázek k tomu, jsem si myslela, že z výzkumu zjistím konkrétní projevy, které lze považovat za nejzávažnější a alarmující pro zásah sociálních pracovníků. Po výzkumu na to už nahlížím jinak. I přes to, že některé informantky po dlouhém přemýšlení, vyhodnotily pár projevů jako nejzávažnější, to již nepovažuji za tolik důležité, protože projevy dítěte na rozvodovou situaci lze brát jako souhrn projevů, které na sebe vzájemně navazují a každý projev dítěte na danou situaci je problém, s kterým je potřeba pracovat. Mnohem důležitější je to, aby si projevy u dítěte alespoň někdo všiml – například jeden z rodičů, ve škole, u doktora a podobně, aby se to nějakým způsobem včas podchytilo a začalo řešit, než to dojde k mnohem horším projevům a důsledkům.

7.2 Dílčí cíl 2: Jakým způsobem se pracovníci podílejí na adaptaci dítěte v rozvodové situaci a jak ji lze dle nich zlepšit

Role a možnosti sociálních pracovníků při práci s rodinou na Trutnovsku

Na úvod jsem se zaměřila na zjištění, jaké role a možnosti mají sociální pracovníci z organizací, které se nacházejí v Trutnově a zaměřují se na celkovou pomoc a podporu rodinám, tedy i v rozvodové situaci. Výzkumným prostředím byly tři různé organizace, které mají rozdílné role a možnosti, z toho důvodu jsem je popsala postupně.

Pokud shrnu odpovědi Informantek z orgánu sociálně – právní ochrany dětí, tak ty v první řadě nabízejí poradenství, při kterém se snaží s rodinou pracovat, většinou se je snaží vést k dohodě a k tomu, aby se vyhnuli soudnímu jednání, radí jim a nabízejí jim další služby a organizace, které by jim mohly v jejich tíživé situaci také pomoci. Pro příklad uvádím odpověď Informantky 3, která odpověděla na otázku, jaké jsou její možnosti při podporování lepší adaptace dítěte a rodiny na rozvodovou situaci, takto: *„No moc jich nemáme, my mluvíme a řešíme věci spíše s rodiči, což je pochopitelné. Ptáme se jich na jejich dítě, hájíme jeho zájmy nebo jeho situaci v roli opatrovníka, snažíme se právě působit na ty rodiče, tak aby dítěti bylo nejlépe v té situaci. Takže především to je práce s rodiči, hovoříme s nimi, říkáme jim možnosti, probereme jejich situaci, připravíme je na něco, navedeme je i na jiné organizace a specializovaná střediska jako například doporučíme pomoc od psychologů, psychiatrů, využití sanace rodiny a podobně. Samozřejmě můžeme mluvit i s dítětem, pokud už je ve věku, kdy může mluvit a je schopné říct svůj názor, ale zase pak působíme na ty rodiče.“* Informantka 1 se taktéž zmínila o tom, že především působí na rodiče, snaží se, aby vnímali potřeby dítěte a aby se zamýšleli právě nad sebou, ale zároveň si přiznává, že není v jejich možnostech úplně ho změnit či předělat, obzvláště pokud o to rodič nejeví zájem.

Informantky, které poskytují sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v Trutnově se shodly na tom, že na rozdíl od sociálních pracovníků z OSPODU, které pracují s rodinou před i po rozvodu, při sanaci sociální pracovníci pracují většinou s rodinou až po rozvodu. Informantka 4 říká: *„My primárně jsme terénní služba,*

chodíme přímo do domácnosti těch klientů, kde můžeme hovořit s oběma rodiči, i když většinou to je jen s jedním, kdo s námi uzavřel smlouvu. Snažíme se spolupracovat s rodinou jako s celkem tzn. s klientem se bavíme o druhém rodiči, jestli je možnost ho kontaktovat a pokud s tím souhlasí, tak se kontaktuje. Snažíme se tu komunikaci mezi nimi zlepšovat formou motivačních rozhovorů, podpořit setkávání a kontakt s oběma rodiči, vysvětlovat v čem je to pro dítě prospěšné, vysvětlovat, jaké jsou rizika, když se ten vztah s jedním z rodičů nepěstuje a podobně.“ Informantka 5 dále popisuje jejich možnosti při práci s rodinou v rozvodové situaci, a to konkrétně využití motivačních rozhovorů, zprostředkování právního poradenství, zprostředkování a doprovod do manželské a rodinné poradny, občanské poradny, do poradny pro lidi v tísní nebo do intervenčního centra. Během rozhovoru se dostalo i na téma asistovaných kontaktů, protože dříve byly prováděny v rámci této služby. I přes to, že na Trutnovsku se asistované kontakty dělají už jen v manželské a rodinné poradně RIAPS, se informantky 4, 5, 6 shodly na tom, že z praxe mají osvědčené, že to funguje a při podpoře kontaktu rodiče s dítětem to má obrovský smysl.

Manželská a rodinná poradna v Trutnově má k dispozici psychology, psychoterapeuty, kteří se snaží pomoci jak jednotlivcům, ale i párům či rodinám v tíživých situacích ve formě poradenství. Informantka 7 během rozhovoru zmínila, že poskytují pouze ambulantní poradenství, tudíž na rozdíl od všech ostatních informantek jak z OSPODU, tak ze sanace, nemají možnost se dostat přímo do domácnosti svých klientů. Stejně jako OSPOD jedná s rodinami před rozvodem, kde se snaží pomoc partnerům řešit jejich problémy včas, dále provází během rozvodu oba manželé a také nabízejí porozvodové vedení, při kterém se snaží o snížení vzniklých negativních následků.

Doporučení pro rodiče

Na otázku, co podle sociálních pracovníků mohou sami rodiče udělat pro to, aby adaptace dítěte byla co nejlepší a tím pádem byl minimalizován dopad rozvodové situace na dítě, všechny informantky odpověděly různá doporučení z praxe, které se teď pokusím shrnout.

Všechny Informantky se shodly, že nejdůležitější je správná komunikace mezi rodiči. Informantky 1, 2, 5, 7 se shodly na tom, že pokud už rodiče ví dopředu, že se budou rozvádět, je nejlepší mluvit s dítětem o tom a zároveň ho na to připravit. Další doporučení je od informantek 2, 7, které jsou názoru, že rodiče by měli zodpovědně přistoupit ke své rodičovské odpovědnosti, k tomu, že přesto že už nejsou partneři a nerozumí si jako partneři, tak rodiči zůstávají napořád a jejich povinností je, se na rodičovské rovině domlouvat. Všechny informantky se dále shodly na tom, že pro lepší adaptaci je nejlepší, když rodiče zpracují nepříjemné věci jako pocit křivdy, strach, bolest a snaží se na celou situaci koukat očima dítěte, vyvarují se řešení jejich konfliktů přímo před dětmi a nemanipulují s dítětem ve prospěch toho druhého rodiče.

Informantka 3 na stejně položenou otázku odpověděla: *„Abych pravdu řekla, ty výsledky nejsou tak dobré, protože když někdo nechce, tak nechce. Rodiče by měli především myslet na to, že mají dítě, a ne na sebe, ale oni jsou čím dál tím víc sobečtí, protože jediné co řeší je, jestli jim je ve vztahu dobře a vzniklé problémy neřeší. Ale to, že se problémy dnes řeší radši útekem, v tomto případě rozchodem či rozvodem namísto řešení problémů komunikací, jak to bylo dříve zvykem, je celorepublikový – celospolečenský problém. Rodiče by se tedy měli naučit řešit problémy spolu. V případě, že to nezvládnou sami, můžou to řešit s odbornou pomocí než to hned rychle vzdát.“* Tato myšlenka mě velmi zaujala a po dlouhém bádání si troufám říct, že to je jeden z hlavních důvod proč rozvod v dnešní době není nic neobvyklého a počet rozvodů stále stoupá. Samozřejmě jsou i případy, kdy už to v rodině absolutně nefunguje a odchod jednoho z rodičů je pro všechny osvobozením, ale takových případů je málo v porovnání s tím, jak časté jsou dnešní rychlé a dost často zbytečné rozvody. Rozvod by měl být až krajní možností, v případě, že rodiče vyčerpali všechny možnosti, ale to hodně záleží na snaze obou rodičů.

Závěr dílčího cíle 2

Z výzkumu jsem zjistila, že organizací a služeb, které můžou rodiny s dětmi v rozvodové situaci v Trutnově využít, je poměrně dost. Většinou se jedná o poskytování psychologické, krizové a právní pomoci ve formě poradenství. Dále jsem z výzkumu ověřila a doplnila teorii o různá doporučení pro rodiče, jak se chovat během a

po rozvodu, protože jak se ve výzkumu všechny Informantky shodly, adaptace závisí především na vztazích mezi rodiči a jejich chování vůči dítěti.

7.3 Dílčí cíl 3: Jak hodnotí informantky zájem rodičů o institucionální pomoc ve prospěch dítěte a jeho adaptaci na rozvodovou situaci

Faktory, které mají vliv na zájem rodičů o pomáhající organizace a služby

Na úvod Informantka 1 pro představu stručně popisuje, s jakými klienty se setkává při práci s rodinou v rozvodové situaci na OSPODU. Říká: *„Jsou rodiče, kteří si nás odbydou jako formální povinnost a víc se k tomu nehlásí a pak jsou rodiče, kteří jako kdyby ztratily svoje vlastní rodičovské schopnosti a den co den nám píšou emaily a volají. Přibývá toho druhého typu rodičů, ale ty první také ještě existují. Pak je tady i ten zlatý střed, což jsou rodiče, kteří normálně přijdou a mají snahu to vyřešit. Když bych to měla zhodnotit, nejvíc je ještě pořád těch rodičů, s kterými se to dá nějak řešit, ale bohužel přibývá těch, kteří by chtěli, aby se za ně vyřešilo všechno a těch, kteří by chtěli porazit toho druhého pomocí instituci.“* Informantka 2 podobně popisuje i zájem rodičů o služby, které jim doporučuje. Za prvé se setkává s razantním odmítnutím s tím, že si rodiče myslí, že nic takového nepotřebují. Za druhé rodiče přistoupí na to, že to teda zkusí, ale pořád si myslí, že jim to nic nepřinese. Třetí pohled rodičů je takový, že s nabízenou službou souhlasí, protože si přiznají, že to potřebují a že už to sami nezvládají. Čtvrtý pohled je takový, že tam sice půjdou, ale za účelem porazit druhého rodiče pomocí instituce.

Nejdůležitějším faktorem, který většinou ovlivňuje to, jestli rodiče jsou nebo nejsou ochotní při spolupráci s pracovníky, je to, jestli do té organizaci či služby přicházejí sami dobrovolně. Informantka 7 říká, že ti, kteří mají konzultace v manželské a rodinné poradně nařízené soudem, nechodí dobrovolně, a to se samozřejmě projevuje na jejich zájmu a součinnosti. Každopádně k tomu s vděkem dodává, že zatím podle kvalifikovaného odhadu z cca 80 % převažují klienti, kteří poradnu využívají dobrovolně než na něčí nařízení. Na rozdíl od nich se Informantky 4, 5, 6 shodly na tom, že většina jejich klientů jsou ochotní, a to z toho důvodu, že se jedná o dobrovolnou a nezávislou službu, za což jsou rodiče většinou rádi, protože mají možnost říct co a jak bylo, někomu, kdo zatím neví jejich historii. Klientka 4 říká: *„My*

máme většinou dobrou zkušenost. Většina našich klientů nás kontaktují v případě, když potřebují pomoc, ukázat cestu a naplánovat kroky. V takovém případě jsou opravdu nakloněný a otevřený k pomoci a spolupráci. Klienti, kteří jsou doporučený OSPODem a nejdou do toho úplně dobrovolně, tak tam spolupráce trošku pokulhává, ale to se u nás stává ve výjimečných případech.“ Dále také záleží na tom, jestli ta služba je bezplatná nebo placená, protože jak uvedla Informantka 3, v některých případech rodiče nejsou nakloněni k tomu, že do toho musí ještě zainvestovat peníze anebo na to někteří nemají finanční prostředky.

Všechny Informantky se shodly na tom, že mnohem větší zájem o nabízené pomáhající organizace či služby, mají ženy než muži. Muži k tomu mají většinou negativní přístup, buď zpochybňují roli odborníka z dané služby anebo třeba i tu matku, protože si myslí, že se nezmění a je to pro ně zbytečné vyhazování peněz a zároveň i ztráta času. Informantka 2 k tomu dodává, že někteří muži po získání více informací o té službě a o tom, v čem by to pro ně mohlo být přínosné, povolí a změní názor, ale ne u všech mužů se to podaří.

Závěr dílčího cíle 3

Z výzkumu jsem zjistila, že to, jestli rodiče mají o nabízené organizace a služby zájem a zároveň jestli jsou ochotní spolupracovat, pokud využijí služeb sanace rodiny, manželské a rodinné poradny či OSPODu v Trutnově, záleží především na tom, jestli přišli dobrovolně z vlastní iniciativy anebo to mají nařízené soudem. Z odpovědí Informantek, které odpovídaly na základě své praxe, je zřejmé, že pokud rodiče pomoc nechtějí a jsou k tomu přinuceni, tak to nemá správný efekt a většinou to bývá neúspěšné. Také lze říci, že míra zájmu rodičů o institucionální pomoc závisí i na pohlaví rodičů, protože z výzkumu vzešlo, že klientky jako ženy jsou k tomu mnohonásobně víc nakloněné než muži.

7.4 Dílčí cíl 4: Co by podle sociálních pracovníků přispělo k efektivnější podpoře a pomoci pro rodiny s dětmi v rozvodové situaci na Trutnovsku

Zhodnocení systému podpory

Na otázku, jak sociální pracovnice hodnotí systém podpory dítěte v rozvodové situaci, jsou některé odpovědi informantek v rozporu a některé se zase naopak shodují. To se teď pokusím shrnout a vyhodnotit.

První odlišnosti se týkají, zda je vhodné s dítětem mluvit a brát jeho názor vážně a od jakého věku. Informantka 1, která je pracovnící na OSPODu uvedla, že je správné, že se mluví i s dítětem, že se ho můžou zeptat, jak se cítí a co si o dané situaci myslí, ale nemělo by to v běžných případech hnát do extrému a zpovídat i malé děti, které má každý týden jiný názor, tudíž se na jeho odpovědi nelze spoléhat. Informantka 1 také upozorňuje na to, že je velmi důležité zvážit, které dítě je schopné účastnit se rozhovoru s pracovníkem, které je schopné mluvit se soudcem anebo kde je potřeba znalecký psychologický posudek. Informantka 4 je odlišného názoru, protože podle ní dítě a jeho názor většinou není vyslyšen, není akceptován nebo se na něj nikdo nezeptá, i přes to, že už je starší 12 let a je rozumově vyspělý natolik, aby se dal jeho názor brát v potaz. Informantka 4 říká: *„Pracovnice OSPODU většinou názory těch dětí nezohledňují, v podstatě ani nezjišťují, ne vždy, ale děje se to. OSPOD je takový způsobem přehlcený prací a rodinami, že ani není v jejich možnostech podrobně, a hlavně citlivě lidským přístupem situaci v rodině prozkoumat a zjistit, a proto mám občas pocit, že pracuje spíš podle svých názorů, přesvědčení, strachu a některé kroky dělá spíš z preventivních důvodů a ve výsledku to nemusí být vůbec v zájmu dítěte a rodiny, ale spíš z obavy, aby se něco nestalo. A soudy, to je to skoro stejné, já jsem byla u pár soudů a většinou soudkyni nezajímal názor dítěte, ale především názor OSPODu.“* K tomuto bych chtěla jen dodat, že je diskutabilní, do jaké míry je dítě samo schopné zvážit situaci, každopádně dle mého názoru by bylo ideální, aby dítě mělo možnost, i kdyby jen nějakými jemnými technikami, vyjádřit svůj názor třeba i s terapeutem, který by následně byl schopný jeho názor a potřeby ventilovat u soudu.

Na to bych navázala další odpovědí, na které se shodly Informantky 2, 6. Ty jsou toho názoru, že možností, které můžou rodiny s dětmi v rozvodové situaci využít je poměrně dost, na to že Trutnov není zas tak velké město. Problém Informantky vidí v tom, že práce a klientů je hodně, ale odborníků málo. Informantka 2 situaci v Trutnově zhodnotila takto: *„Systém by mohl fungovat, ale muselo by být mnohem víc lidí a odborníků a samozřejmě víc peněz, to jde ruku v ruce. Naše kapacity na OSPODU*

jsou předimenzovaný, je toho strašně moc, co musíme dělat, a strašně moc případů, které máme na starosti, takže bohužel nemáme tolika času, kolik bychom chtěli, abychom se těm rodinám věnovali opravdu intenzivně, tak jak by si třeba zasloužili.“ To doplňují i Informantky 3, 5, 7 které zdůraznili, že konkrétně v Trutnově jsou následkem dlouhé čekací lhůty i k psychologům. Na rodinné terapie se čeká kolem třech měsíců, u dětských psychologů ještě déle. Je zřejmé, že u zpoplatněných psychologů je čekací doba kratší, ale ne každá rodina si to může dovolit. Za nedostatek odborníků a dlouhé čekací lhůty u psychologů Informantka 3 dává za vinu hlavně tomu, jak je v dnešní době společnost nastavená na život, morálku a etiku, stejně jako u třetího dílčího cíle. Informantka 3 uvádí, že na Trutnovsku je dostatek možností pomoci a fungují dobře, jen jich je málo, za což může společnost, protože lidi v dnešní době nejsou schopni řešit problémy sami, na všechno potřebují pomoc, i přes to, že dost věcí z toho by si lidé byli schopni vyřešit sami. Informantka 7, která je sociální pracovnící v manželské a rodinné poradně, souhlasí s názorem, že podpora dítěte a rodiny v rozvodové situaci je dobře nastavená, ale největší problém vidí v tom, že o službách a institucích ti, co to nejvíce potřebují, ví velmi málo. Zároveň poukazuje na předsudek, který očividně pořád přetrvává, a to ten, že stále se najdou lidé, kteří berou poradny, pomoc od psychologů, jako ostudu. Podle mého názoru, člověk, který je schopný si přiznat, že potřebuje pomoc a udělá první kroky jako zavolání, objednání se k psychologovi a dojde na domluvenou schůzku, je velmi odvážný a nemá se za co stydět. Navíc už dělá první krůčky pro to, aby změnil svou situaci.

Návrhy k lepší efektivitě při řešení rozvodových situací na Trutnovsku

Při vyhodnocování odpovědí na otázku, co by podle Informantek, přispělo k efektivnějšímu řešení, jsem se rozhodla opět Informantky rozdělit podle výzkumného prostředí, protože se jedná o tři rozdílné organizace či služby s rozdílnými rolemi a možnostmi, tudíž mají také jiné návrhy ke zlepšení. Tyto odpovědi budou hodně navazovat k předchozímu kódu, kde Informantky zhodnocovaly systém podpory na Trutnovsku.

V první řadě začnu Informantkami, které jsou zaměstnankyně na OSPODu. Informantka 1 říká, že by byla potřeba větší kapacita specializovaných poraden zaměřujících se na danou problematiku, aby s dětmi, ale i s rodiči mohl psycholog

mluvit hned. Podobný názor má i Informantka 2, která to zhodnotila více obecně a říká: „*Já bych navrhovala zlepšit podporu růstu či vzdělávání odborníků, aby to lidi chtěli dělat a aby měli takové podmínky, aby to mohli dělat, tzn. hlavně ty finanční. Mně třeba ta práce baví, mám ji ráda, ale mám pocit, že lidi se do sociálních služeb moc nehrnou.*“ Informantka 1 by dále navrhovala specifitější vzdělání soudců, protože je potřeba, aby rozhovory dětí u soudu byli pro ně co nejméně stresující, což záleží na soudci. Proto Informantka 1 není zastáncem toho, že opatrovnickým soudcem může být kdokoliv, bez žádné speciální přípravy. Informantky 1, 3 se shodly také na tom, že konkrétně pro ně by bylo ideální, kdyby nebyl kladen tak velký důraz na formální stránky činnosti a dalo se více prostoru pro odbornou práci a proškolení v obecné a vývojové psychologii.

Informantky 4, 5, které nabízejí sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, jsou toho názoru, že by se mělo intenzivněji pracovat s dítětem. Oni sice mají tu možnost, ale mají ozkoušené, že pro OSPOD jejich výsledky a informace nejsou tolik zásadní, proto Informantky navrhují i zlepšení přístupu OSPODu k neziskovým organizacím, aby je brali jako své partnery při jednání a zjišťování situace v rodině. Pro příklad uvádím část odpovědi od informantky 4: „... *pro správné uchopení situace je nezbytné, aby pracovníce na OSPODu měly z jejich pohledu rovnocenného partnera, z jehož informace budou využívat pro zhodnocení situace v rodině, což bychom mohli být my nebo jiná neziskovka, odborník, terapeut či psycholog.*“ O lepší spolupráci mezi organizacemi mluví i Informantka 7, která je sociální pracovníce v manželské a rodinné poradně a uvádí, že pro ně je občas nevýhodou, že s nimi OSPOD či jiné organizace nemůžou sdílet informace kvůli ochraně osobních dat, protože v některých případech by bylo výhodou o klientově řešení situace vědět víc, obzvláště pokud se jedná o klienta, které má ve zvyku si své historiky přibarvovat.

Informantka 6 navazuje na téma společnost, které už v předchozím dílčím cíli, zmínila Informantka 3. Informantka 6 má také pocit, že dnes lidé ve vztahu či v manželství to hned při prvním klopýtnutí vzdávají, jdou od toho pryč s myšlenkou, že najdou něco lepšího. Informantka 6 říká, že řešit konflikty a správně komunikovat by se mělo učit už od mala, což nás zase vrací k výchově.

Závěr dílčího cíle 4

Z výzkumu jsem zjistila, že i když Trutnov není tak velké město, možností, jak adaptovat dítě v rozvodové situaci, je poměrně dost, a to i přesto, že je samozřejmě pořád co zlepšovat. Ať se to týká větší kapacity odborníků a specializovaných poraden zaměřujících se na danou problematiku, intenzivnější práci s dítětem, specifitější vzdělání soudců, více možností k proškolení odborníků v obecné a vývojové psychologii či lepší spolupráce mezi organizacemi.

8 Shrnutí praktické části a odpověď na hlavní výzkumný cíl

Praktická část práce byla rozdělena do dvou velkých kapitol, které se dále dělily na několik dalších podkapitol. První kapitola v praktické části, šestá kapitola v celé bakalářské práci nese název Výzkumné šetření. V této kapitole jsem nejprve odůvodnila volbu výzkumné strategie a následně ji charakterizovala. Dále jsem stanovila hlavní cíl a dílčí cíle práce, kde jsem to ještě pro lepší přehlednost vystínila v tabulce transformačních kroků.

V další podkapitole jsem popsala sociální pracovníce, s kterými jsem realizovala rozhovory k výzkumu. Jedná se o sociální pracovníce pracující v pomáhajících organizacích a službách v Trutnově, aby mohly zhodnotit situaci v dané lokalitě. Konkrétně to jsou tři pracovníce z orgánu sociálně-právní ochrany dětí, tři pracovníce, které poskytují sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, a nakonec jedna pracovníce z manželské a rodinné poradny. I zde jsem vytvořila tabulku pro lepší přehlednost, která udává označení pracovníků, jejich věk, působící organizaci, dosažené vzdělání, délku celkové praxe v oboru sociální práce, pozici a délku výkonu v dané organizaci. V další podkapitolách jsem charakterizovala techniku sběru dat, tedy polostrukturovaný rozhovor, dále jsem popsala všechny tři výzkumné prostředí. Závěrem této kapitoly jsem nastínila průběh výzkumného šetření a objasnila způsob zpracování dat.

V poslední kapitole jsem se již věnovala interpretací dat, které jsem získala z výzkumu prostřednictvím rozhovorů. V každé podkapitole jsem se věnovala jednomu dílčímu cíli, tazatelským otázkám k danému dílčímu cíli a jeho závěrečné shrnutí. Z dílčích cílů jsem konkrétně zkoumala, při jakých projevech dítěte pracovníce zvažují intervenci, jakým způsobem se sociální pracovníce podílejí na adaptaci dítěte v rozvodové situaci, jaký zájem mají rodiče o nabízenou pomoc ve prospěch dítěte a co by podle sociálních pracovníků přispělo k efektivnější podpoře a pomoci pro rodiny s dětmi v rozvodové situaci v Trutnově.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jaká je situace při práci s rodinami a dětmi při adaptaci na rozvodovou situaci dle sociálních pracovníků na Trutnovsku. K zodpovězení hlavního cíle mi pomohli již provedené rozhovory se sociálními pracovníky

z pomáhajících organizací a následná analýza dat. Z výzkumu jsem zjistila, že pomáhajících organizací a služeb, které můžou rodiny s dětmi v rozvodové situaci v Trutnově využít, je poměrně dost, na to že zde žije přibližně 31 tisíc obyvatel. Především se jedná o poskytování psychologické, krizové a právní pomoci ve formě poradenství od pracovníc a pracovníků z orgánu sociálně-právní ochrany dětí, z manželské a rodinné poradny, ze sanace rodiny, ale i děti a mládež mají možnost využít například nízkoprahové zařízení, kde si děti mohou o své situaci popovídat s vrstevníky, které zažívají podobné či stejné věci doma. Lze říci, že jestli rodiče jeví o nabízené organizace a služby zájem, záleží především na tom, jestli přišli dobrovolně z vlastní iniciativy anebo to mají nařízené soudem a také na pohlaví rodičů, protože z výzkumu vzešlo, že klientky jako ženy jsou k tomu mnohonásobně víc nakloněné než muži. Všechny Informantky se shodly, že Trutnově naštěstí stále převažují klienti, kteří organizace a služby využívají dobrovolně a jsou ochotní spolupracovat. I přesto, že rodiny s dětmi mají mnoho možností podpory při rozvodové situaci v Trutnově, na základě výpovědí sociálních pracovníc, lze konstatovat, že lze navrhnout jistá zlepšení, která by byla přínosem pro pracovníc a pracovníky z pomáhajících organizací. Jedná se především o větší kapacity odborníků a specializovaných poraden zaměřujících se na danou problematiku, protože čekací lhůty jsou až moc dlouhé, dále lepší spolupráce mezi organizacemi, specifitější vzdělání soudců, intenzivnější práci s dítětem či více možností k proškolení odborníků v obecné a vývojové psychologii.

Závěr

V této bakalářské práci, ve které jsem se zabývala adaptací rodiny a dětí na rozvodovou situaci z pohledu sociální práce, byly zodpovězeny všechny tazatelské otázky k jednotlivým dílčím cílům. Díky tomu, se mi podařilo zodpovědět hlavní výzkumný cíl práce, kterým bylo zjištění, jaká je situace při práci s rodinami a dětmi při adaptaci na rozvodovou situaci dle sociálních pracovníků na Trutnovsku. Výzkum proběhl se sociálními pracovníky z orgánu sociálně-právní ochrany dětí, z manželské a rodinné poradny a se sociálními pracovníky, které poskytují sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v Trutnově.

Kvalitativní výzkumná strategie a metoda výzkumu, které jsem pro svůj výzkum zvolila, se mi dle mého názoru osvědčily. K výzkumu jsem využila polostrukturované rozhovory, z nichž jsem sesbírala data od Informantek a následně zpracovala a interpretovala. Jelikož se jednalo o můj první kvalitativní výzkum, ne vše proběhlo podle mých představ. Například jsem měla jinou představu o získání odpovědi k prvnímu dílčímu cíli, selhal mi mobilní telefon při nahrávání rozhovoru s Informantkou⁷ a další překonané překážky. Každopádně i to jsou pro mě cenné zkušenosti a myslím si, že i přes veškeré potíže při výzkumném šetření, se mi podařilo získat potřebná data pro zodpovězení dílčích cílů a posléze i hlavního cíle.

Bakalářská práce obsahuje teoretické vymezení k danému tématu. Nejdříve jsem vymezila základní pojmy, které jsou pro téma práce stěžejní, dále pojem rozvod a další jeho okolnosti, poté jsem se zaměřila na dítě v rozvodové situaci, role rodičů při adaptaci na zmíněnou situaci a v neposlední řadě jsem objasnila sociální práci s rodinou a pomáhající organizace či služby v dané problematice. Po teoretické části navazuje praktická, ve které jsem se věnovala průběhu výzkumu a jeho interpretaci.

Zpracování této bakalářské práce mi přináší prohloubení znalostí v dané problematice. Vyhodnocuji své zacílení práce na rodiny s dětmi jako správné rozhodnutí z několika důvodů. Především jsem se dozvěděla plno nových věcí a zároveň to pro mne bylo i dobrou zkušeností, protože mě tato cílová skupina zajímá a chtěla bych se jí případně věnovat i v mém budoucím povolání.

Práce přináší přínos v podobě souhrnu informací, které jsou zaměřeny na rodiny s dětmi v rozvodové situaci a na možnosti pomoci a podpory při adaptaci. Tuto práci lze považovat za shrnutí aktuálních poznatků v dané problematice. Z toho důvodu může být přínosem pro profesionály, kteří pomáhají rodinám během, ale i po rozvodu, obzvláště ve městě Trutnov, kde bylo prováděno výzkumné šetření. Stejně tak tato práce může být přínosem i pro rodiče, které se ocitnou v rozvodové situaci, protože je v práci zmíněno mnoho doporučení a pravidel chování, k tomu, aby rozvod měl na dítě co nejmenší dopad. Zároveň se z práce můžou dozvědět o možnostech pomoci a podpory v dané problematice a o tom, že není nic špatného na tom, když člověk přizná, že potřebuje pomoc a řekne si o ní. Podle mého názoru, to je právě naopak, člověk, který toho je schopný, je velmi odvážný a nemá se za co stydět.

Seznam použité literatury

1. BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673925.
2. GIDDENS, Anthony, SUTTON, Philip W., ed. Sociologie. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80--257-0807-1.
3. HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 9788026209829.
4. KALIBOVÁ, Petra a Martin KALIBA. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě v kontextu současného školství. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-507-3.
5. MACKOVÁ, Martina. Sociální práce v rodině a náhradní rodinná péče. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-375-8.
6. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. Krizové situace v rodině očima dítěte. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 8024703327.
7. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků. Praha: Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7.
8. MATOUŠEK, Oldřich, ed. Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1242-3.
9. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
10. MATOUŠEK, Oldřich. Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.
11. MATOUŠEK, Oldřich. Metody a řízení sociální práce. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.
12. MATOUŠEK, Oldřich. Základy sociální práce. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0211-0.
13. NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. Předrozvodové a rozvodové poradenství. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). ISBN 9788024714493.

14. Občanský zákoník: novelizované znění: rejstřík: redakční uzávěrka ... Ostrava: Sagit, 2012-. ÚZ. ISBN 978-80-7488-201-2.
15. OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. Metodologie vědecko-výzkumné činnosti. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010. ISBN 978-80-87240-33-5.
16. PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.
17. SMITH, Heather. Děti a rozvod. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071789062.
18. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Dítě a rozvod rodičů. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.
19. ŠPATENKOVÁ, Naděžda. Krizová intervence pro praxi. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 9788024726243.
20. TEYBER, Edward. Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 9788072551637.

Internetové zdroje

1. Manželská a rodinná poradna. RIAPS Trutnov [online]. RIAPS Trutnov, ©2019 [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: <http://www.riaps.cz/poradna/>
2. Ochrana ohrožených dětí, Trutnov. Trutnov: Oficiální stránky města [online]. Trutnov, ©2005-2010 [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: <https://www.trutnov.cz/organizace-institute/ochrana-ohrozenych-deti>
3. PALÁN, Zdeněk. Adaptační proces. Andromedia.cz [online]. [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/adaptacni-proces>
4. VOJTÍŠEK, Petr. Výzkumné metody: Metody a techniky výzkumu a jejich aplikace v absolventských pracích vyšších odborných škol [online]. Praha, 2012. Dostupné z: skoly.praha.eu/files/=84121/Skripta+++Výzkumné_metody.pdf. Vyšší odborná škola sociálně právní v Praze.
5. Vyhláška č. 116/2011 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, v platném znění, dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>
6. Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, v platném znění, dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>

7. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>
8. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, v platném znění, dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>
9. ZVONEK pro rodinu – služby pro rodiny s dětmi. Oblastní charita Trutnov [online]. Charita Česká republika, ©2019 [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: <https://trutnov.charita.cz/zvonek-pro-rodinu-sluzby-pro-rodiny-s-detmi/>

Seznam tabulek

Tabulka 1: Tabulka transformačních kroků	41
Tabulka 2: Seznam Informantek	43

Seznam příloh

Příloha 1: Seznam otázek pro rozhovor⁶⁹

Příloha 2: Přepsaný rozhovor s Informantkou 3

Příloha 1: Seznam otázek pro rozhovor

DC1:

1. Jaké projevy dětí při adaptaci na rozvodovou situaci jsou v praxi nejčastější?
2. Jaké reakce jsou podle vás nejzávažnější a z jakého důvodu?
3. Které projevy jsou pro Vás alarmující, že víte, že je potřeba zasáhnout?
4. Je víc případů, kdy je dítě na rozvodovou situaci hůře nebo lépe adaptováno?

DC2:

1. Jaké faktory podporují dobrou adaptaci a jaké ji brání?
2. Jaké jsou Vaše role a možnosti při podporování lepší adaptace dítěte a rodiny na rozvodovou situaci?
3. Jaká jsou doporučení pro rodiče k řešení jejich tíživé situace, aby adaptace dítěte byla co nejlepší a tím pádem byl minimalizován dopad rozvodové situace na dítě?

DC3:

1. Jak byste charakterizovala nejčastější typ spolupráce s rodiči při rozvodu?
2. Jak hodnotíte zájem rodičů o institucionální pomoc ve prospěch dítěte a jeho adaptaci na rozvodovou situaci?

DC4:

1. Jak hodnotíte systém podpory dítěte v rozvodové situaci?
2. Je něco, co by podle Vašeho názoru, přispělo k efektivnějšímu řešení?

Příloha 2: Přepsaný rozhovor s Informantkou 3

Tazatel: „*Dobrý den, ráda bych se Vás zeptala na několik otázek k mojí bakalářské práci, která je zaměřena na adaptaci rodiny s dětmi na rozvodovou situaci na Trutnovsku. Nebude Vám vadit, když si rozhovor budu nahrávat na mobilní telefon? Velmi by mi to pomohlo při vyhodnocování získaných dat, jinak veškerá data získaná z výzkumu budou použita pouze pro účely této bakalářské práce.*“

Informantka: „*Dobrý den, v pořádku, nahrávání rozhovoru mi nevadí.*“

Tazatel: „*Dobře, děkuji. Začneme tedy první otázkou. Jaké projevy dětí při adaptaci na rozvodovou situaci jsou v praxi nejčastější?*“

Informantka: „*My ne se všemi dětmi o tom hovoříme, vycházím převážně ze své praxe, svých názorů, co mám načteno, co mám z kurzů, takže se dá říct, že vycházím i ze svých životních zkušeností. Je to případ od případu, některé dítě to snese relativně dobře, ale každé dítě si většinou přeje, aby rodiče byli spolu, přejí si tu situaci vrátit – pokud se nejedná o týrání. Adaptace probíhá podle toho, jak se rodiče chovají, jestli spolu mluví, jestli se chovají před dítětem hezky a mluví o sobě hezky, tak ta adaptace na ten rozvod je samozřejmě lepší, než když jsou nějaké hádky, spory, drobné nijace, které to dítě vnímá, i když si rodič myslí, že to nevnímá.*“

Tazatel: „*Jaké reakce jsou podle vás nejzávažnější a z jakého důvodu?*“

Informantka: „*Podle mého názoru se může jednat o psychické problémy, útky, útky od rodiny, hledání psychického azylu jinde, uzavírání se do sebe či sebepoškozování. To se snad ani nedá říct, co by se dalo brát za nejzávažnější, protože reakce jsou celkově soubor všeho možného, jedno navazuje na druhé.*“

Tazatel: „*A které projevy jsou pro Vás alarmující, že víte, že je potřeba zasáhnout?*“

Informantka: „*Asi když nejsou žádné reakce, dítě je uzavřené, nemluví nebo výrazně změní své chování, má psychické problémy, tak je potřeba zasáhnout. Ted je ale otázka kdo by to měl vědět, aspoň jeden z rodičů by si toho měl všimnout.*“

Tazatel: „*Je víc případů, kdy je dítě na rozvodovou situaci hůře nebo lépe adaptováno?*“

Informantka: „Podle mého názoru, spíš hůře, ale to hodně záleží na věku a zkušenostech dítěte – je rozdíl, když je v době rozvodu dítěti 1 rok či v pubertě, kdy může začít páchat trestnou činnost či jinak volat o pomoc. Lépe se rozvod zvládá, když ty rodiče se rozumně rozejdou a když spolu mluví, protože základ je komunikace. Jestliže rodiče spolu nemluví normálně, a to dítě to vidí, je to problém.“

Tazatel: „Dobře, děkuji. Jaké faktory podporují dobrou adaptaci a jaké ji brání?“

Informantka: „Jednoznačně vztahy mezi dospělými, ty to mají ve svých rukách. Dále osobnost a věk dítěte a okolí (př. prarodiče z obou stran, spolužáci, učitelky ve škole, kamarádi apod.), sociální prostředí dítěte. Další věci, co ztěžuje adaptaci je, když se vlečou spory, když i soud je pomalý, a to dítě v tom žije dlouho – část lidí, se potom prvním rozhodnutím uklidní, ale část ne a podá hned nějaký návrh znovu.“

Tazatel: „Jaké jsou Vaše role a možnosti při podporování lepší adaptace dítěte a rodiny na rozvodovou situaci?“

Informantka: „No moc jich nemáme, my mluvíme a řešíme věci spíše s rodiči, což je pochopitelné. Ptáme se jich na jejich dítě, hájíme jeho zájmy nebo jeho situaci v roli opatrovníka, snažíme se právě působit na ty rodiče, tak aby dítěti bylo nejlépe v té situaci. Takže především to je práce s rodiči, hovoříme s nimi, říkáme jim možnosti, probereme jejich situaci, připravíme je na něco, navedeme je i na jiné organizace a specializovaná střediska jako například doporučíme pomoc od psychologů, psychiatrů, využití sanace rodiny a podobně. Samozřejmě můžeme mluvit i s dítětem, pokud už je ve věku, kdy může mluvit a je schopné říct svůj názor, ale zase pak působíme na ty rodiče.“

Tazatel: „Jaká jsou doporučení pro rodiče k řešení jejich tíživé situace, aby adaptace dítěte byla co nejlepší a tím pádem byl minimalizován dopad rozvodové situace na dítě?“

Informantka: „Abych pravdu řekla, ty výsledky nejsou tak dobré, protože když někdo nechce, tak nechce. Rodiče by měli především myslet na to, že mají dítě, a ne na sebe, ale oni jsou čím dál tím víc sobečtí, protože jediné, co řeší je, jestli jim je ve vztahu dobře a vzniklé problémy neřeší. Ale to, že se problémy dnes řeší radši útekem, v tomto případě rozchodem či rozvodem namísto řešení problémů komunikací, jak to bylo dříve zvykem, je celorepublikový – celospolečenský problém. Děti trpí za nás dospělé, oni

nejsou viníkem. Rodiče by se tedy měli naučit řešit problémy spolu. V případě, že to nezvládnou sami, můžou to řešit s odbornou pomocí než to hned rychle vzdát.“

Tazatel: „Děkuji za odpověď. Přejdeme na další otázku. Jak byste charakterizovala nejčastější typ spolupráce s rodiči při rozvodu?“

Informantka: „Typ spolupráce je rozhovor. My neřešíme už to, jestli se mají rozvádět nebo ne, našim úkolem není zkoumat důvody rozvodů, ale řešíme spíše, jak vyřešit život jejich dítěte či dětí. Takže typ spolupráce je rozhovor, povídání si o tom. Chci slyšet, jak to dítě zvládá a doporučím jim, aby se spolu bavili a neřešili kdo na tom má vinu, ale řešili rodičovské věci, pokud možno v klidu, protože to je pro to dítě nejlepší.“

Tazatel: „Jak hodnotíte zájem rodičů o institucionální pomoc ve prospěch dítěte a jeho adaptaci na rozvodovou situaci?“

Informantka: „Když jim nabízím pomoc – př. poradny, řekla bych, že víc o takové poradenství mají větší zájem ženy než muži. Výjimečně se stává, že muž by chtěl a žena by odmítla. Často řeknou, že už třeba nějakou poradnu zkusili, někteří rezolutně zamítnou, ale většinou to jsou muži. Ale ne vždy řešíme tady poradenskou činnost, protože někdy vidím, že už to fakt není možné a ten rozvod je jediným řešením. Musím mít pocit, že oni o té možnosti vědí, buď jim to řeknu já, anebo oni sami řekou, že o tom vědí. Někdy jim to přesto víc doporučím, ale někdy ani ne, protože to nevidím jako důležité. Zájem je, ale výsledek tam až zas tolik nevidím, a to i když se bavíme s těma psychology, poradci. Ono totiž, aby člověk změnil ten názor a svoje nastavení na to, tak je to dlouhodobá práce, to není otázka jednoho či dvou sezení. Někdy to je placené, takže do toho musí investovat, některé služby jsou zdarma. Pokud to jsou rodiče, kteří potřebují si to jen tak nějak srovnat v hlavě, a jen slyšet názor toho odborníka nebo psychologa, jak to na dítě působí a jak mu tím mohli uškodit, tak mu jedno dvě sezení stačí, ale u lidí, kteří se hádají, myslí hlavně na svoje ego, tak je to běh na dlouho trať a většinou se to nepodaří. Běží nějaký čas, dítě roste a ono v určitém věku si samo na to udělá názor, nějak se s tím sám smíří a sám se s tím nijak popere.“

Tazatel: „Přejdeme na další otázku. Jak hodnotíte systém podpory dítěte v rozvodové situaci?“

Informantka: „*System podpory si myslím, že je dobře nastavený. Systemem podpory se už jenom hasí, podpora je, ale pokud není vůle rodičů, tak tomu dítěti se nedá nijak pomoci. Na Trutnovsku si myslím, že fungují dobře, jen jich je málo. Zase jsem u společnosti, nejsme schopný řešit problémy sami, na všechno potřebujeme pomoc, takže na to, jaká je potřeba o pomoc, jich je málo, i přesto, že dost věcí z toho by si lidé byli schopni vyřešit i sami. System poraden na Trutnovsku určitě je, asi by bylo potřeba mít víc psychologů, protože ty čekací doby jsou dlouhé.*“

Tazatel: „*Je něco, co by podle Vašeho názoru, přispělo k efektivnějšímu řešení?*“

Informantka: „*Rozhodně média, politici, známé osobnosti, aby se věnovali daným tématům i ve školách – př. rodinná výchova. Ale základ je v té rodině a ve výchově, takže rozhodně vzory pro děti. My jsme si zvykli, že rozvod je norma a rodina dnes už není taková ta klasická nukleární rodina, což je špatně. Rozvod nemůže být norma. Je potřeba si uvědomit, že není normální, abychom mysleli jenom na sebe a byli sobci a že bychom se měli jen bavit, ale je důležité dostat všem do podvědomí, že je nějaká zodpovědnost a morální hodnoty. Řešením vidím to, aby rodina byla rodinou, když jeden odejde, aby ten druhý fungoval jako rodina, aby se s dětmi mluvilo, aby se problémy řešili a aby nemysleli jen na sebe.*“

Tazatel: „*Tak to je ode mě vše. Já Vám moc děkuji za Vaše odpovědi a za Váš čas.*“